

# Lasten kuulemisen käsikirja lainvalmistelijoille

Elina Stenvall, Laura Tiitinen, Laura Saarinen, Pasi Pollari ja Jukka Sirtamo

VALTIOEUVOSTON KANSLIAN JULKAISUJA 2021:6

[vnk.fi](http://vnk.fi)



VALTIOEUVOSTON KANSLIA  
STATSRÅDETS KANSLI

Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2021:6

# Lasten kuulemisen käsikirja lainvalmistelijoille

Elina Stenvall, Laura Tiitinen, Laura Saarinen, Pasi Pollari ja  
Jukka Sirtamo

Valtioneuvoston kanslia Helsinki 2021

**Julkaisujen jakelu**

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston  
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-  
arkivet Valto

[julkaisut.valtioneuvosto.fi](http://julkaisut.valtioneuvosto.fi)

**Julkaisumyynti**

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston  
verkkokirjakauppa**

Statsrådets  
nätbokhandel

[vnjulkaisumyynti.fi](http://vnjulkaisumyynti.fi)

Valtioneuvoston kanslia

© 2021 tekijät ja valtioneuvoston kanslia

ISBN pdf: 978-952-383-405-7

ISSN pdf: 2490-1164

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2021

## Lasten kuulemisen käsikirja lainvalmistelijoille

---

### Valtioneuvoston kanslian julkaisu 2021:6

**Julkaisija** Valtioneuvoston kanslia

---

**Tekijä/t** Elina Stenvall, Laura Tiitinen, Laura Saarinen, Pasi Pollari ja Jukka Sirtamo

**Kieli** Suomi

**Sivumäärä**

52

---

### Tiivistelmä

Lasten kuulemisen käsikirja on valmisteltu osana kansallisen lapsistrategian toimeenpanoa. Kansallisen lapsistrategian yhtenä tavoitteena on edistää ja vahvistaa lapsen oikeutta osallisuuteen. Strategian tavoitteena on, että lasten osallisuus, oikeus tulla kuulluksi ja tiedonsaanti huomioidaan suunnitelmallisesti kaikessa lapsia joko suoraan tai välillisesti koskevassa päätöksenteossa ja toiminnassa.

Käsikirjassa kuulemista tarkastellaan osana säädösprosessia käytännöllisestä näkökulmasta. Tässä yhteydessä kuulemisella tarkoitetaan mahdollisuutta kertoa omia näkemyksiään, jotka perustuvat lapsella olevaan tietoon, ymmärrykseen ja kokemuksiin. Lisäksi sillä tarkoitetaan tapoja, joiden avulla lapsi voi näkemyksiään kertoa.

Käsikirjassa kuvataan periaatteita ja tapoja kuulla lasten näkökulmia lainvalmisteluprosessissa. Tapoja toteuttaa kuuleminen on useita ja erilaiset tavat soveltuvat eri vaiheisiin lainvalmistelun prosessia. Kuulemista valmisteltaessa tulee miettiä tarkoituksenmukainen muoto kuulemiselle. Käsikirjassa kuuleminen esitellään seitsemän osa-alueen avulla sekä mallinnetaan kaksi keskeistä kuulemisen tapaa; kysely ja kuulemistilaisuus lapsille.

Käsikirjan koostamisessa on hyödynnetty lastensuojelulain uudistamisen yhteydessä toteutettua osallisuuspilottia sekä muita ministeriöistä saatuja esimerkkejä.

**Asiasanat** lapsistrategia, osallisuus, lapsen oikeudet, säädösvalmistelu, kuuleminen (menettely)

---

**ISBN PDF** 978-952-383-405-7

**ISSN PDF**

2490-1164

---

**Julkaisun osoite** <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-405-7>

---

## Handbok i hörande av barn för lagberedare

---

**Statsrådets kanslis publikationer 2021:6****Utgivare** Statsrådets kansli**Författare** Elina Stenvall, Laura Tiitinen, Laura Saarinen, Pasi Pollari och Jukka Sirtamo  
**Språk** Finska **Sidantal** 52**Referat**

Handboken i hörande av barn har beretts som ett led i genomförandet av den nationella barnstrategin. Ett av målen med den nationella barnstrategin är att främja och stärka barns rätt till delaktighet. Barns rätt att delta, bli hörda och få information ska beaktas systematiskt i allt beslutsfattande och all verksamhet som berör barn antingen direkt eller indirekt.

I handboken granskas hörandet av barn ur ett praktiskt perspektiv som en del av lagstiftningsprocessen. I detta sammanhang avses med hörande (samråd) en möjlighet för barnet att framföra sina åsikter utifrån hans eller hennes egna kunskaper, insikter och erfarenheter. Detta inbegriper också metoder med hjälp av vilka barnet kan ge uttryck för sina åsikter.

I handboken beskrivs principer och metoder för att höra barnens synpunkter i lagberedningsprocessen. Det finns flera olika sätt att genomföra hörandet och de olika sätten lämpar sig för olika skeden av lagberedningsprocessen. Då man förbereder ett hörande gäller det att välja en ändamålsenlig metod för det. I handboken indelas hörandet av barn i sju delområden och presenteras två av de huvudsakliga metoderna: en enkät och ett diskussionsmöte.

Handboken baserar sig på det pilotprojekt för att stärka barns delaktighet som genomfördes i samband med reformen av barnskyddslagen och andra exempel som erhållits från ministerierna.

**Nyckelord** barnstrategin, delaktighet, barnets rättigheter, lagberedning, hörande (samråd)**ISBN PDF** 978-952-383-405-7 **ISSN PDF** 2490-1164**URN-adress** <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-405-7>

---

## Handbook for law drafters on hearing the views of children

---

**Publications of the Prime Minister's Office 2021:6****Publisher** Prime Minister's Office**Author(s)** Elina Stenvall, Laura Tiitinen, Laura Saarinen, Pasi Pollari and Jukka Sirtamo**Language** Finnish**Pages**

52

**Abstract**

The handbook for law drafters on hearing the views of children was prepared as part of the implementation of the National Child Strategy. One of the aims of the Child Strategy is to promote and strengthen children's right to inclusion. The Strategy seeks to ensure that children's inclusion, right to be heard and access to information are considered systematically in all decision-making and activities that affect children either directly or indirectly.

The handbook examines hearing as part of the legislative process from a practical perspective. In this context, hearing refers to the opportunity for children to express their own views based on their knowledge, understanding and experience. It also refers to the ways that children can use to express their views.

The handbook describes the principles and ways of hearing the perspectives of children during the law drafting process. There are many ways to carry out hearings, and different ways are suitable for different stages of the law drafting process. When preparing a hearing, consideration must be given to the appropriate form of hearing. The handbook identifies seven basic factors that need to be taken into account in hearing, and it also models two key ways of hearing – a survey and event to hear the views of children.

The handbook was compiled by making use of the inclusion pilot carried out in connection with the reform of the Child Welfare Act and of other examples received from ministries.

**Keywords** Child Strategy, inclusion, rights of the child, law drafting, hearing (procedure)**ISBN PDF** 978-952-383-405-7**ISSN PDF**

2490-1164

**URN address** <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-405-7>

---

# Sisältö

<b>Lukijalle</b> .....	7
<b>1 Johdanto</b> .....	8
<b>2 Lasten kuulemisen lähtökohdat</b> .....	10
<b>3 Lasten kuulemisen organisointi lainvalmistelussa</b> .....	14
<b>4 Lasten kuulemisen toteuttaminen</b> .....	21
4.1 Kuulemisen keskeiset tekijät .....	22
4.1.1 Konteksti .....	22
4.1.2 Prosessi .....	23
4.1.3 Tavoite .....	29
4.2 Kuulemista syventävät tekijät .....	29
4.2.1 Turvallisuus .....	29
4.2.2 Puitteet .....	32
4.2.3 Moninaisuuden huomioiminen .....	34
4.2.4 (Voima)suhteiden merkitys .....	37
<b>5 Mallinnukset</b> .....	39
5.1 Kuulemistilaisuuden mallinnus .....	39
5.2 Kyselyiden mallinnus .....	41
<b>6 Lopuksi</b> .....	43
<b>Liitteet</b> .....	44
<b>Liite 1 Infokirje nuorille</b> .....	44
<b>Liite 2 Infokirje aikuisille</b> .....	49
<b>Liite 3 Palautelomake</b> .....	51
<b>Lähteet</b> .....	52

## LUKIJALLE

Kansallisen lapsistrategian valmistelussa on koko ajan ollut lapsen oikeus osallisuuteen keskeisenä johtotähtenä. Lapsen oikeus osallisuuteen on myös yksi YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen keskeisistä oikeuksista.

Lapsen oikeus osallisuuteen muodostuu kolmesta yhtä tärkeästä oikeudesta. Ensinnäkin, osallisuus edellyttää, että lapsella on oikeus tietoon, jota ilman lapsi ei voi muodostaa omaa näkemystään asiasta. Toiseksi osallisuus edellyttää, että lapsella on oikeus ilmaista tietoon perustuva mielipiteensä ja kolmanneksi, että hänellä on oikeus saada mielipiteensä huomioiduksi. Oikeudet täydentävät toisiaan ja niitä kaikkia tarvitaan, tai muuten lapsen osallisuus jää vaillinaiseksi.

Lasten ja nuorten osallisuuden parempi ja laajempi toteutuminen on mahdollista vain, jos me aikuiset luomme edellytykset sille. Meidän on annettava lapsille tietoa heidän ikätasonsa mukaisesti, kuunneltava lapsia, tuettava lapsia heidän mielipiteensä ilmaisemisessa ja otettava heidän näkemyksensä huomioon. Lasten ja nuorten on myös saatava tietää, siinä missä aikuistenkin, miten heidän kertomansa on vaikuttanut päätöksentekoon tai toimintaan. Lapset ja nuoret haluavat ilmaista itseään ja vaikuttaa asioihin, kunhan siihen on tarjolla mahdollisuus ja välineitä. Meidän tehtävämme lapsistrategiassa on tarjota näitä välineitä.

Kiitos kirjoittajille suuresta työstä, jonka he ovat tehneet tämän käsikirjan työstämisessä. Tästä teoksesta on varmasti apua ja tukea teille, jotka selvitätte lapsen näkemyksiä osana työtänne ja edistätte näin lapsen oikeuksien parempaa toteutumista Suomessa.

Johanna Laisaari, Kansallisen lapsistrategian pääsihteeri  
Syyskuu 2021



# 1 Johdanto

Sidosryhmien kuulemista ja osallistumista ohjaavat valtioneuvoston antamat ohjeet kuulemisesta säädösvalmistelussa. Sidosryhmät voivat osallistua säädösten valmisteluun eri tavoilla, kuten lausuntokierrosten tai kuulemistilaisuuksien kautta. Tässä julkaisussa kuvataan tapoja toteuttaa lasten ja nuorten kuulemista lainvalmistelussa.

Tässä käsikirjassa kuulemisella tarkoitetaan mahdollisuutta kertoa omia näkemyksiään, jotka perustuvat lapsella olevaan tietoon, ymmärrykseen ja kokemuksiin. Lapsia voi kuulla useilla eri tavoilla, jotka eivät ole toisensa poissulkevia vaan toisiaan täydentäviä, esimerkiksi järjestämällä kuulemistilaisuuden tai valmistelemalla kyselylomakkeen. Erilaisia tapoja ei pidä myöskään arvottaa, vaan niiden valinta perustuu kuulemisen tavoitteeseen. Jos kuulemisella tavoitellaan laajaa tietopohjaa, voi olla tarpeen laatia kysely. Jos taas tavoitellaan syvällisempää ymmärrystä, kannattaa pohtia kuulemistilaisuuden järjestämistä.

Käsikirjassa keskitytään kuvaamaan sellaista kuulemista, jota voidaan toteuttaa lainsäätämisen prosessin eri vaiheissa. Lapsia voidaan kuulla esimerkiksi hanketta käynnistettäessä, vaihtoehtoisia ratkaisumalleja mietittäessä tai lapsia voi pyytää kommentoimaan valmistuneita säädösehdotuksia ja tekemään jälkikäteisarviointia.

Käsikirjan yhteydessä lasten kuuleminen päätöksenteossa on jäsennetty kolmeen tapaan. Lapsia voidaan kuulla: 1) konsultatiivisesti, 2) yhteistyössä ja 3) lapsijohtoisesti<sup>1</sup>. Tällä erotelulla kuvataan lasten ja aikuisten kuulemiseen liittyvää määrittelysuhdetta. Mikäli lainvalmistelutyötä tekevät virhahenkilöt päättävät, missä asioissa ja hankkeen vaiheissa lapsia halutaan kuulla, on kyse konsultoinnista. Yhteistyöstä voidaan puhua silloin, jos virhahenkilö on luonnostellut reunukset kuulemiselle, mutta lähtee yhdessä lasten kanssa työstämään yksityiskohtia ja tarkempia sisältöjä. Lapsijohtoisessa lähestymistavassa lapset nostavat esiin teemoja, joita virkahenkilö lähtee heidän kanssaan työstämään. Edelleen tulee korostaa, etteivät nämä tavat asetu paremmuusjärjestykseen, vaan niitä tulee käyttää erilaisissa tilanteissa. Lisäksi on tärkeää tehdä myös lapsille selväksi, millaisesta kuulemisesta on kysymys, jotta vältetään väärinkäsityksiltä.

Valmistauduttaessa lasten kuulemiseen on syytä tarkastella kriittisesti niitä totuttuja ja usein näkymättömiä tapoja, joilla aikuiset suhtautuvat lapsiin toimijoina ja tiedon

---

1 Lansdown (2018).

tuottajina. Lähtökohtaisesti lapset pystyvät paljon enempään, kuin mitä aikuiset kuvittelevat, erityisesti jos kuulemisessa huomioidaan lapsille toimivat osallistumisen tavat ja tarpeet, kuten tarjoilut tai mahdollisuudet tuottaa tietoa äänestyksillä, hymiöillä tai muilla toiminnallisilla tavoilla. Tässä julkaisussa keskitytään virkahenkilöiden (lainvalmistelijoiden) organisoimaan kuulemiseen, joka toteutettiin yhteistyössä lasten kanssa. Esimerkkejä on nostettu mukaan myös ympäristöministeriön kuulemistilaisuuksista sekä Euroopan neuvoston kuulemistilaisuudesta<sup>2</sup>, jossa painopiste oli enemmän lapsijohtoisessa työskentelyssä.

Kun kerätään tietoa lasten näkökulmista, voidaan aikuisten organisoiman kuulemisen lisäksi huomioida muunlaiset kuulemisen ja tiedonkeruun muodot. Tällaisia ovat muun muassa lasten omaehtoinen vaikuttaminen eli millaisissa kysymyksissä lapsille itselleen herää tarve vaikuttaa sekä aikuisten välittämä tutkimus- ja muu asiantuntijatieto, joka on esimerkiksi kerätty opettajan tai järjestötoimijan avulla. Oli tieto kerätty miten tahansa, oleellista on sen huomioiminen tavalla, joka osallistujille on luvattu. Tästä johtuen osallistujille tulee olla rehellinen siitä, mihin kuulemisella on mahdollisuus vaikuttaa. Osallistujia ei tule johtaa harhaan lupaamalla heille esimerkiksi mahdollisuuden vaikuttaa lain sisältöön, jos tosi asiassa heiltä kerätään tietoa prosessin tueksi.

Käsikirjassa kutsutaan alle 18-vuotiaita lapsia ja nuoria lapsiksi YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti. Lapset eivät ole yhtenäinen ryhmä, joten tässä raportissa kuvataan erilaisille ja eri-ikäisille lapsille ja lapsiryhmille soveltuvia kuulemisen tapoja.

Lasten kuuleminen lainvalmistelussa on tärkeää myös lasten itsensä mielestä. Keväällä 2021 kansallisen lapsistrategian osallisuustyöryhmän toteuttaman kyselyn perusteella 88 prosenttia lapsista piti tärkeänä, että heitä kuullaan lainvalmistelussa ja 88 prosenttia oli osittain tai kokonaan sitä mieltä, että lainvalmistelijoiden tulisi kysyä suoraan lapsilta heidän mielipiteitään. Lisäksi 81 prosenttia vastaajista piti kyselyä sopivana tapana kysyä nuorten näkökulmia.

Lainsäädännön kuulemisen tulee mahdollistaa lapsille siinä kuvattujen asioiden hahmottaminen suhteessa omaan kokemukseen esimerkiksi saamastaan hoidosta ja kasvatuksesta sekä niistä rakenteellisista tekijöistä, jotka turvaavat lapsen etua ja oikeuksia kulloisestakin tilanteesta. Lainvalmisteluun liittyy aina myös asioita, joiden yhteys nuoren arkielämään on vaikeasti hahmotettavissa, mikä on huomioitava kuulemistilaisuuksia järjestettäessä.

---

<sup>2</sup> Kansallinen lapsistrategia on mukana Euroopan neuvoston lapsen oikeuksien sopimuksen 2022–2027 (Consultation of children in the process of building a new Council of Europe Strategy for the Rights of the Child 2022–2027) valmistelussa. Valmistelun yhteydessä toteutettiin kaksi lasten ja nuorten kuulemistilaisuutta (Child consultation).

## 2 Lasten kuulemisen lähtökohdat

Kansallisen lapsistrategian yhtenä keskeisenä tavoitteena on edistää ja vahvistaa lapsen oikeutta osallisuuteen. Strategian tavoitteena on, että lasten osallisuus, oikeus tulla kuuluksi ja tiedonsaanti huomioidaan suunnitelmallisesti kaikessa lapsia joko suoraan tai välillisesti koskevassa päätöksenteossa ja toiminnassa. Lasten osallisuus on keskeinen käsite lapsistrategiassa, jossa osallisuudella tarkoitetaan lasten mahdollisuutta olla mukana sekä kokea olevansa osa yhteisöä. Tietoa lasten osallisuudesta lapsistrategian valmistelussa ja toimeenpanossa on esitelty kolmessa raportissa. Ensimmäinen raportti kokosi yhteen tutkimustietoa ja osallisuuden määrittelyä<sup>3</sup>. Toisessa osallisuusjulkaisussa tarkasteltiin, miten lasten kokemustietoa voidaan kerätä ja hyödyntää päätöksenteossa<sup>4</sup> ja kolmas raportti nosti esiin lasten näkemyksiä ja kokemuksia<sup>5</sup>.

Tämän käsikirjan taustalla on lapsistrategian tavoite kuulla mahdollisimman monia lapsia ja nuoria sekä vahvistaa lasten kuulemisen käytäntöjä. Lapsistrategiassa lasten näkökulmia lähdettiin keräämään toteuttamalla sähköinen kysely lapsille syksyllä 2020. Kyselyn tavoitteena oli saada tietoa siitä, missä asioissa lasten mielipiteitä on selvitetty ja miten niitä on huomioitu.<sup>6</sup> Samaan aikaan toteutettiin myös erilaisin käytännöin lasten kuulemistyöpajoja, joiden tavoitteena oli yhtä lailla lisätä tietoa lasten näkemyksistä. Yksi keskeinen puute tunnistettiin siinä, ettei lapsilla ole usein pääsyä kansallisen tason valmisteluun. Heitä kuullaan arjessa, kouluissa, harrastuksissa ja vapaa-ajalla ja kuntatasolla, oppilaskunnan hallituksissa, lapsiparlamenteissa ja nuorisovaltuustoissa, mutta suora kuuleminen lainvalmistelun yhteydessä on ollut toistaiseksi vähäistä.

3 Stenvall (2020a) Osallisuutta ja osallistumista – Osa 1: Osallisuuden lähtökohdat kansallisessa lapsistrategiassa. STM:n raportteja ja muistioita 2020:27.

4 Stenvall (2020b) Lasten ja nuorten osallisuus kansallisessa lapsistrategiassa: Osa 2: Osallisuuden toteutuminen lapsistrategian valmistelussa. STM:n raportteja ja muistioita 2020:39.

5 Stenvall (2021) Lasten ja nuorten osallisuus kansallisessa lapsistrategiassa: Osa 3: Lasten ja nuorten näkökulmia osallisuudesta. STM:n raportteja ja muistioita 2021:19.

6 Kansallinen lapsistrategia kutsuu lapsia, nuoria ja aikuisia osallistumaan. STM:n tiedote 28.9.2020. <https://stm.fi/-/kansallinen-lapsistrategia-kutsuu-lapsia-nuoria-ja-aikuisia-osallistumaan-sahkoinen-kysely-on-auki-12.10.-saakka>.

Kiinnostus lasten kuulemista kohtaan on kuitenkin kasvanut lainsäädäntötyössä ja lisäksi innostus kokeiluihin on lisääntynyt. Taustalla vaikuttaa ymmärrys siitä, että lapsilla on selaista kokemusta ja tietoa, joka jää kysymättä aikuisilta piiloon ja saavuttamatta. Keskeisenä ongelmana on pidetty sitä, että lapseen kohdistuvien ja suunniteltujen toimenpiteiden ja ratkaisujen vaikutusten arviointi jää tämän seurauksena puutteelliseksi. Sääntelyn vaikutukset voivat kuitenkin kohdistua lapsiin ja heidän olosuhteisiinsa lopulta hyvinkin suoraan ja konkreettisesti<sup>7</sup>.

Nuorten, pääasiassa yli 18-vuotiaiden, kuulemista on tehty eri ministeriöissä jonkin verran jo aiemmin. Lasten suoraa kuulemista on tehty pääasiassa sellaisissa lakihankkeissa, jotka ovat koskeneet välittömästi lapsia, kuten varhaiskasvatustilain, nuorisolain, koulutusta koskevan lainsäädännön<sup>8</sup> ja lastensuojelulain uudistamisessa<sup>9</sup>. Tuoreen poikkeuksen tähän on tuonut lasten osallistaminen ilmastolain valmisteluun<sup>10</sup>.

Kansallisen lapsistrategian valmistelun ja toimeenpanon tukemista varten selvitettiin lasten oikeuksien toteutumista ja niiden valvontaa lastensuojelussa<sup>11</sup>. Selvityksen kohteena olivat vuosien 2018–2020 aikana lasten tekemiin kanteluihin eduskunnan oikeusasiamiehen antamat ratkaisut. Julkaisussa kartoitettiin, miten lapset ovat ymmärtäneet omat oikeutensa lastensuojelutyöskentelyn aikana ja miten lapset ovat käyttäneet oikeuttaan kannella lastensuojelun toteuttamisesta kokemistaan epäkohdista. Selvityksen avulla saatiin tietoa lasten kanteluissa ja niihin annetuissa ratkaisuissa toistuvista teemoista.

7 Iivonen & Pollari (2021) Lapsivaikutusten arvioinnin käsikirja lainvalmistelijoille. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2021:5.

8 Vaikuta varhaiskasvatukseen: Lasten ja vanhempien kuuleminen osana varhaiskasvatuksen lainsäädäntöprosessia. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:13. Hallituksen esitys eduskunnalle nuorisolaksi (HE 111/2016 vp), s. 30.

9 Kansallisen lapsistrategian pilotti osallistaa lapset ja nuoret lainvalmisteluun. Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://stm.fi/-/kansallisen-lapsistrategian-pilotti-osallistaa-lapset-ja-nuoret-lainvalmisteluun>

10 Heiskanen (2021) Nuoret apuun, kun halutaan kuulla nuoria. Näkökulma -blogi. Ympäristöministeriö. <https://ym.fi/sv/-/nuoret-apuun-kun-halutaan-kuulla-nuoria>. Ks. myös Iivonen ja Pollari (2021). Lapsivaikutusten arvioinnin käsikirja lainvalmistelijoille. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2021:5.

11 Saastamoinen (2021) Lasten oikeuksien toteutuminen sijaishuollossa vuosina 2018–2020: Lasten eduskunnan oikeusasiamiehelle tekemien kantelujen näkökulmasta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2021:6.

Selvitys vahvisti näkemystä siitä, että lastensuojelulakia muutettaessa on tärkeää kysyä sijaishuollossa olevien nuorten mielipiteitä siitä, mitä he ajattelevat suunnitelluista uudistuksista ja millaisia kehittämisehdotuksia heillä itsellään on lastensuojelulakiin liittyen. Lasten ja nuorten kuuleminen osana lapsivaikutusten ennakoarviointia on tärkeää, sillä heidän asiantuntemuksensa auttaa nostamaan lakiuudistuksessa esille seikkoja, jotka muutoin jäisivät piiloon ja huomiotta. Lisäksi lasten ja nuorten tietoisuus heille kuuluvista oikeuksista edistää heidän mahdollisuuksiaan vaikuttaa omien oikeuksiensa toteutumiseen.

Lapset haluavat kokea kuuluvansa yhteisöön ja kokea olevansa mukana. He haluavat tulla ymmärretyiksi ja saada tietoa siitä, mitä ympärillä tapahtuu, sekä vaikuttaa itseään koskeviin ja itselleen merkityksellisiin asioihin. Lapsen oikeus osallisuuteen perustuu ihmisoikeussopimukseen, kansainvälisiin poliittisiin asiakirjoihin, kansalliseen lainsäädäntöön sekä suosituksiin ja ohjelmiin (esim. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus, ihmisoikeussopimukset, perustuslaki)<sup>12</sup>.

Useissa laeissa on säädetty lapsen oikeuksista sekä niiden turvaamiseen ja edistämiseen liittyvistä velvoitteista. Muun muassa kuntalaissa, nuorisolaissa, laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, lastensuojelulaissa, sosiaalihuoltolaissa, mielenterveyslaissa sekä laissa potilaan asemasta ja oikeuksista on säädetty lapsen oikeudesta osallistua ja vaikuttaa joko itseään koskevassa asiassa tai lapsiryhmänä.

Lasten oikeuksien toteutuminen on kiinni heidän tiedonsaantioikeutensa toteutumisesta. Se on perusedellytys sille, että oikeus näkemysten ilmaisemiseen voi toteutua kunnolla. Lasten tulee saada tietoa ikänsä ja valmiuksiensa kannalta sopivassa muodossa kaikista heitä koskevista asioista, jotta he voivat ottaa osaa ja kokea olevansa osallisia itseään koskevissa asioissa.

<sup>12</sup> KP-sopimus 25 art. a-kohta (oikeus vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin), EU-perusoikeuskirja 24.1 art. (lapsen mielipiteen kunnioittaminen), YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 27/2016) 7 artiklan 3 kohta (vammaisilla lapsilla on oikeus vapaasti ilmaista näkemyksensä kaikissa heihin vaikuttavissa asioissa ja että heidän näkemyksilleen annetaan asianmukainen painoarvo heidän ikänsä ja kypsyytensä mukaisesti, yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa, ja että heillä on oikeus saada vammaisuutensa ja ikänsä mukaista apua tämän oikeuden toteuttamiseksi). Suomen perustuslain (731/1999) mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti (6.3 §). Ks. myös Iivonen & Pollari (2020a) ja Iivonen & Pollari (2020b).

Lasten mahdollisuuksien vaikuttaa heitä koskevaan lainsäädäntöön voi katsoa vähentävän myös tarvetta jälkikäteisten oikeusturvakeinojen käyttöön. Lapsen näkökulmasta ennakkollisen oikeusturvan toteutuminen on erityisen tärkeää. Lasten osallistumisen vahvistaminen oikeudelliseen sääntelyyn tuo uudella tavalla näkyväksi myös jälkikäteisen oikeusturvan ja siihen liittyvien käytäntöjen merkityksen. Niihin liittyen lapsilla on paljon tiedonpuutetta, minkä lisäksi lapset eivät useinkaan luota siihen, että jälkikäteisten oikeusturvakeinojen käyttö tosiasiaassa edistäisi heidän asiaansa. Ennakolliseen oikeusturvaan kuuluvat oikeudellinen sääntely sekä menettelyt ja muut toimenpiteet, joiden tavoitteena on ennaltaehkäistä oikeudenloukkauksia.<sup>13</sup> Toisin sanoen järjestämällä kuulemisia lapsille lainsäädäntöprosessin eri vaiheissa voi olla merkitystä lapsen oikeuksia tukevien käytäntöjen muotoutumisessa ja sääntelyn kohderyhmänä olevien lasten tiedon tarpeiden tunnistamisessa.

---

13 Lapsiasiavaltuutettu (2017) Onko lapsella oikeusturvaa? Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2017. s. 13.

### 3 Lasten kuulemisen organisointi lainvalmistelussa

Lasten kuuleminen on mahdollista toteuttaa lainvalmisteluprosessin eri vaiheissa (kuvio 1), joissa kuulemisen myötä voidaan vaikuttaa valmisteltavaan asiaan. Kuuleminen voi kietoutua osaksi lainsäädännön lapsivaikutusten arviointia, jota on jäsennetty ennakoarviointiin, prosessiarviointiin ja jälki/seuranta-arviointiin. Lasten kuuleminen voi muodostaa lainvalmisteluprosessissa jatkuvan syklin, jossa lain jälkikäteisarviointi ja seuranta ovat mahdollisesti vaikuttamassa seuraavaan hankkeen alkamiseen.

Kuvio 1. Lainvalmistelun prosessikuvaus<sup>14</sup>.



Kuulemisessa on merkityksellistä pohtia, millainen kuulemisen muoto ja laajuus on riittävä kuhunkin lainvalmistelun vaiheeseen. Menetelmät valitaan hankkeen laajuuden, tavoitteiden ja tavoiteltavien osallistujien perusteella. Kaikissa kuulemisen muotojen ja organisoinnin tavoissa on huomioitava lasten etu ja saavutettavien lapsiryhmien mahdollisuudet tasapuoliseen osallistumiseen. Käytännössä tämä voi tarkoittaa esimerkiksi viittomakielestä huolehtimista tai selkokieliisyyttä. On myös hyvä huomioida, että osa lapsista saattaa tarvita aikuisen tukea osallistumista varten.

<sup>14</sup> Lainvalmistelun prosessiopas <http://lainvalmistelu.finlex.fi/>

Kuulemisiin tarvittava aika määrittynyt valittujen tavoitteiden, kohderyhmien ja menetelmien mukaisesti. Kuulemisprosessin suunnittelu vie usein enemmän aikaa kuin itse toteutus ja siitä raportointi. Useampikin kuuleminen voidaan toteuttaa tehokkaasti, kunhan ne on hyvissä ajoin suunniteltu ja niistä on viestitty ennakoivasti. Erityisesti lapsille soveltuvat sähköiset kuulemiset vaativat vain vähän käytännön järjestelyjä ja toteutuvat ketterästi.

Lasten kuuleminen voidaan organisoida monella eri tavalla. Tilanteeseen sopivimman organisointitavan valintaan vaikuttavat eri osapuolten tarpeet sekä käytettävissä olevat resurssit, kuten aika, raha, työvoima ja lasten kuulemisen liittyvä osaaminen. Viranomaisen voi järjestää kuulemisen omana toimintanaan, ostettuna toimintana tai sidosryhmien välityksellä toteutettuna. Eri tavat kuulemisen järjestämiseen eivät ole toisensa poissulkevia, vaan yhdistyvät usein toteutuksissa. Neuvojen kysyminen muilta lasten kuulemistoteuttaneilta tahoilta ja muu benchmarkkaus edistävät tilanteeseen sopivimman organisointitavan löytymistä. Kaikissa organisoinnin tavoissa kuulemisten onnistumisen edellytyksenä on hyvä suunnittelu yhdessä muiden osapuolten kanssa ja lapsiystävällinen vuorovaikutus.

## ERI TAPOJA ORGANISOIDA LASTEN KUULEMINEN

### **Kuulemisen järjestäminen omana toimintana:**

Ministeriöiden lainvalmistelijat voivat organisoida kuulemiset itse. Yhteistyöverkostojen avulla mahdollistuu pääsy lasten ja nuorten pariin sekä tiedonkulku lapsille. Lasten suorassa tavoittamisessa korostuvat lapsilähtöinen viestintä ja oikeiden viestintäkanavien löytäminen. Kohderyhmästä riippuen lapsilta voi pyytää näkemyksiä lainsäädäntöön, esimerkiksi sosiaalisen median välityksellä, kyselylomakkeella tai kuulemistilaisuudella. Lapset voi kutsua ministeriön järjestämiin tapahtumiin tai lainvalmistelijat voivat jalkautua lasten tapahtumiin ja toimintaympäristöihin kuulemaan.

### **Kuuleminen sidosryhmien välityksellä:**

Lasten kuuleminen ja vaikuttaminen ovat luonteva osa monien järjestöjen, hankkeiden, yritysten ja julkishallinnon toimijoiden perustoimintaa. Yhteistyökumppaneilta kannattaa tiedustella, millaisia rakenteita ja toimintoja voisi hyödyntää kuulemisessa. Kuulemisten toteuttaminen yhteistyökumppaneiden avustuksella mahdollistaa kuulemisen lasten arkisessa ympäristössä. Lisäksi he auttavat osaltaan lainsäädännön kielen kääntämisessä



lapsille. Yhteistyön suunnittelussa on jo huomioitava yhteistyökumppanin mahdollisuudet kuulemisten toteuttamiselle ja raportoinnille tilanteen vaatimassa muodossa ja aikataulussa.

#### **Kuulemisen hankinta ulkopuoliselta toimijalta:**

Lasten kuulemisen voi ostaa palveluna. Vaihtoehtoisesti ministeriö voi koota asiantuntijaryhmän, joka toteuttaa lasten kuulemiset projektimaisesti, kokonaan tai osittain palkattuina. Lainvalmistelijat voivat itse määrittellä, millä tavoin he osallistuvat kuulemiseen. Ostetussa kuulemisessa lainvalmistelijoiden tehtävinä ovat mm. asiantuntijaryhmän koolle kutsuminen, kuulemisen tavoitteiden määrittely ja suunnittelu sekä asiantuntijaryhmän toiminnan seuranta.

*”Lasten kuuleminen sopii kaikkiin lainvalmistelun tai -arvioinnin vaiheisiin, joissa on aidosti mahdollisuus vaikuttaa kyseiseen asiaan.”*

## **SUUNNITELTAVAT ASIAT**

- Mihin vaiheeseen lainvalmistelun prosessissa kytket lasten kuulemisen?
- Millainen tietopohjan laajuus on riittävää?
- Keitä tulee erityisesti kuulla ja mistä asioista?
- Millaisilla kuulemisen muodoilla voit saavuttaa tavoittelemasi kohderyhmän ja tietopohjan? --> huomioi tasapuolisuus.
- Mitkä sidosryhmät voivat auttaa sinua suunnittelussa, kuulemisessa ja moninaisten lapsiryhmien saavuttamisessa?
- Millaista osaamista tarvitset toteutukseen?
- Kuinka osallistat kohderyhmiin kuuluvia lapsia ja sidosryhmien edustajia kuulemisen suunnitteluun ja toteutukseen.
- Huomioi sidosryhmien ja kuulemisen muotojen valinnassa esimerkiksi yleiset lasten loma-ajat.

## VIESTINNÄSSÄ HUOMIOITAVAA

- Viesti ennakoivasti ja laajasti: lasten osallisuus toteutuu aikuisten välityksellä. Sidosryhmien on voitava ennakoida ja valmistautua, jotta he voivat järjestää lasten osallisuuden edistämisen tai kuuleminen toiminnassaan.
- Kerro lapsille, mihin heidän näkemyksiään käytetään (mm. hankkeen taustoituttamiseen ja perusteluihin vai varsinaisten säädösehdotusten muotoiluun), jottei ei synny virheellisiä odotuksia lopputuloksista.
- Kerro lapsille, kuinka he voivat arvioida tai antaa palautetta heidän näkemyksiään koskevista tulkinnoista.
- Viesti, miten kuuleminen on vaikuttanut säädösehdotuksen jatkovalmisteluun ja millä perusteilla muutoksia on tehty tai esitettyjä ehdotuksia ei voida toteuttaa.

## ESIMERKKEJÄ KUULEMISEN ORGANISOINNIN TAVOISTA

### 1 Sosiaali- ja terveysministeriön lastensuojelulain kuulemisten organisointi

Sosiaali- ja terveysministeriö ja kansallinen lapsistrategia kokosivat viisihenkisen työryhmän toteuttamaan lastensuojelulain uudistamiseen liittyviä lasten ja nuorten kuulemisia. Kuulemishanketta kutsuttiin *lastensuojelulain osallisuuspilotiksi*. Se toteutettiin lastensuojelulain uudistuksen valmistelun yhteydessä, toisella lausuntokierroksella.

Ministeriön ja lapsistrategian virkahenkilöt seurasivat ja ohjasivat työryhmän työtä säännöllisissä palavereissa. Työryhmän toiminnasta vastasi määrääjäksi palkattu lakimies, jolla oli aiempaa kokemusta nuorten osallistumisen edistämisestä. Työryhmään kuului lisäksi kansallisen lapsistrategian projektisihteeri, SOS-Lapsikylän kehittämispäällikkö, perhekuntoutuskeskus Lausteen perhehoidon palveluvastaava sekä Strategisen tutkimuksen neuvoston tutkimushankkeen tutkija.

Työryhmä toteutti 10 etäkuulemiskertaa ja yhden yhdistetyn etä- ja lähikuulemiskerran. Kuulemiset toteutettiin yhteistyössä kahden lastensuojelujärjestön eri sijaishuoltoyksiköiden kanssa sekä yhden kaupungin neljän sijaishuollon toimintayksikön kanssa. Suurinta osaa lapsiryhmistä tavattiin kahtena eri kertana. Kuultujen ryhmien koot vaihtelivat 4-17 osallistujan välillä. Työryhmä kirjasi lasten lainsäädäntöön liittyvät näkökulmat kuulemisissa, analysoi ja tiivistä ne ministeriön lainvalmistelijöille toimittamaansa raporttiin.

Ministeriö tarjosi osallistujille kuulemisten yhteydessä heidän valitsemia ruokia ja herkkuja, joita he saivat nauttia kuulemisen aikana. Kotoaan verkkokuulemisiin osallistuneille nuorille tilattiin esimerkiksi pizzeriaa. Kaikki osallistujat saivat todistuksen osallistumisestaan.

## **2 Ympäristöministeriön ilmastolakiin ja keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelmaan liittyvien kuulemisten organisointi**

Ympäristöministeriössä toteutettiin laajat ja moninaiset lasten kuulemiset lainvalmistelutiimin omana toimintana ja sidosryhmien kanssa. Yksi lainvalmistelijoista otti kuulemisista päävastuun. Ilmastolain yhteydessä kuulemisia toteutettiin esivalmistelu- ja lausunntomenettelyvaiheissa.

Ilmastolain ja keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelman tekemisen yhteydessä eri tavoin kuultuja lapsia ja nuoria oli tuhansia. Osa kuulemisista oli yhteistyökumppaneiden toteuttamaa ja osan lainvalmistelutiimi toteutti itse. Yhteistyökumppaneille kuuleminen oli luonteva osa niiden vuorovaikutustyötä. Yhteistyökumppaneina toimivat muun muassa oppilaitokset, tutkimushankkeet, seurakunnat, lastensuojeluyksiköt sekä erilaiset edustukselliset ryhmät, kuten nuorisoneuvostot ja saamelaiskäräjät. Kuulemisia suunniteltiin yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa. Kuulemismuodon mukaan, joko ministeriön tai yhteistyökumppaneiden edustajat dokumentoivat osallistujien näkökulmat kuulemisissa. Dokumenteista tehtiin ja julkaistiin koosteja.

Joissakin kuulemisen ja osallistumisen muodoissa nuorille tehtiin todistukset osallistumisesta ja osalle nuorista se oli osa heidän opintojaan. Kansalaisraatiin osallistuneille nuorille maksettiin palkkioita kolmen päivän työskentelystä.

## LASTEN KUULEMISEN TOTEUTUSTAPOJA

### Lasten kirjallisten lausuntojen edistäminen:

Edistä lasten kuulluksi tulemistä viestimällä lakihankkeesta esimerkiksi kouluihin, päiväkoteihin tai sosiaalitoimeen. Pyydä heitä organisoimaan lasten kuuleminen toiminnassaan ja lähettämään lausunnon lausuntopalvelussa. Kiinnitä huomiota lapsiystävälliseen tapaan viestiä lainsäädännöstä. Anna muutamia esimerkkejä siitä, millaisista asioista sidosryhmät voisivat lapsia kuulla. Pyydä heitä kertomaan lausunnossaan, montako lasta asiassa on kuultu, millaisia lapsiryhmiä he edustavat, kuinka kuuleminen toteutettiin ja millä tavoin kirjallinen lausunto koottiin.

### Kuuleminen Digiraati-sovelluksen avulla:

Digiraati on digitaalinen kansalaisraati, joka soveltuu erityisesti nuorten kuulemiseen. Palvelussa nuoret ja virkahenkilöt voivat keskustella digitaalisissa raadeissa, joissa tavoitteena on muodostaa nuorten tuottama loppulausuma, jonka virkahenkilöt voivat välittää eteenpäin päättäjille. Voit määritellä raatiin aikataulun ja esittää siellä keskusteltavat kysymykset. Keskustelun syntymisen edellyttää nuorten kutsumista ja motivointia raatiin. Esimerkiksi kouluja voi pyytää osallistumaan digiraatiin.<sup>15</sup>

### Keskustelutilaisuus lasten kanssa:

Lapsille tarkoitetun keskustelutilaisuuden voi järjestää mistä vain teemasta. Keskusteluteemat ja tilaisuuden kulku kannattaa suunnitella yhdessä lasten ja heidän kanssaan toimivien aikuisten kanssa. Lapset tarvitsevat useimmiten tukea ja aikaa mielipiteensä ilmaisemiseen. Lapsille on tärkeää, että tilaisuudessa on myös hauskaa, eikä heitä tylsistytetä aikuiskeskeisellä toiminnalla. He voivat valmistautua tilaisuuteen tekemällä etukäteen teemaan liittyviä kirjoituksia, piirustuksia, kuvia ja esityksiä. Vain mielikuvitus on rajana, kun käsiteltävät asiat ovat sellaisia, jotka lapset voivat liittää omaan kokemusmaailmaansa.

15 Lue lisää digiraadista ja sillä tehdyistä keskusteluista: <https://digiraati.fi/>.

Lasten ja nuorten kuulemisen lähtökohtana on, että lasten ja nuorten näkemyksiin suhtaudutaan kunnioittavasti ja ne otetaan vakavasti. Oleellista on kertoa rehellisesti, mihin tarkoitukseen näkemyksiä aiotaan käyttää ja mihin niillä on mahdollista vaikuttaa. Lisäksi kokemusta kuulluksi tulemisesta voidaan vahvistaa, jos luodaan vuorovaikutustilanne, jossa aikuinen panostaa asiaan ja huomioi lapset. Tällöin vahvistuu kokemus, jonka myötä lapset tunnistavat heidän ajatuksensa tulleen kuulluksi. Paneutuminen tilanteeseen vaikuttaa myös siihen, miten lapset kokevat heidän eriävien ja kriittistenkin näkemystensä tulevan arvostetuiksi.

Kuulemistilanteessa on tärkeää, että lapsille ja nuorille syntyy tunne siitä, että he voivat avoimesti ja vapaasti puhua aiheeseen liittyvistä asioista. Lapsille ja nuorille tulee olla myös selvää, että kuulemisiin osallistuminen on heille vapaaehtoista ja heillä tulee olla mahdollisuus keskeyttää osallistuminen niin halutessaan.

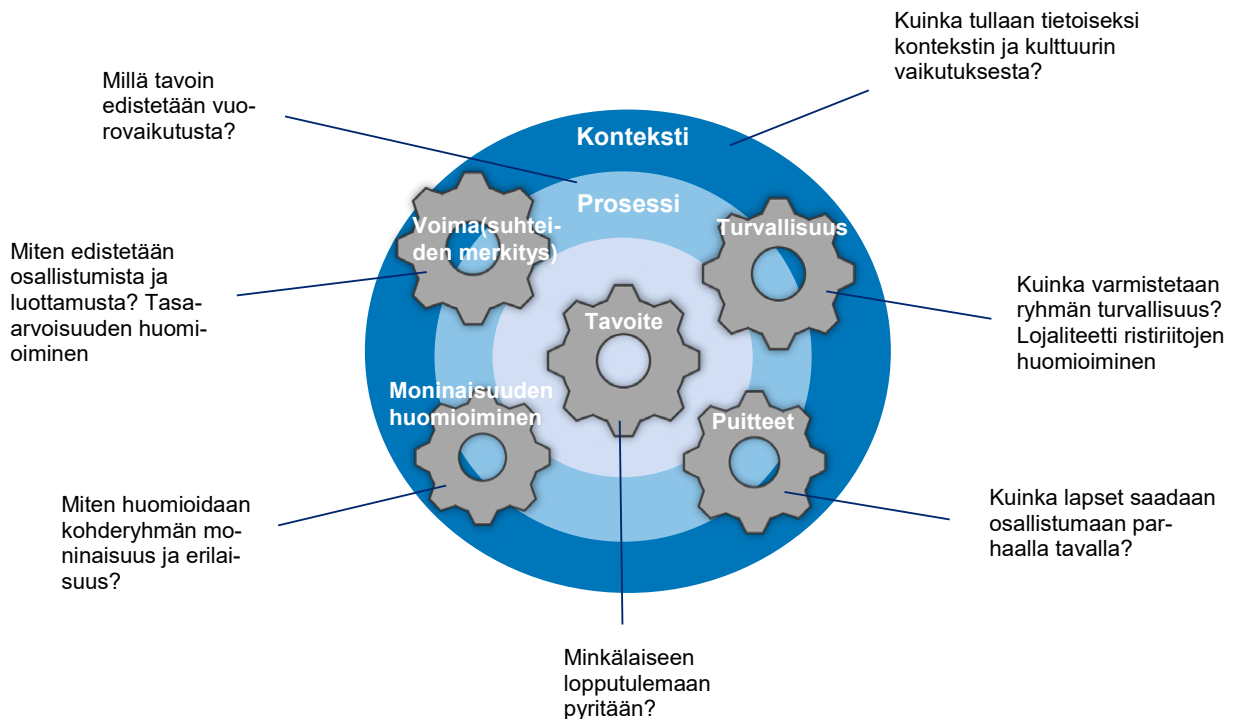
**Kuulemisessa lapsen kanssa käytävän keskustelun tavoitteena on muun muassa:**

- Lapsi saa tietoa lainvalmistelusta ja sen etenemisestä
- Lapsi saa tietoa kuulemisen merkityksestä lainvalmistelussa
- Lapsi ymmärtää oman roolinsa merkityksen, kun häntä kuullaan
- Lapsi kykenee muodostamaan mielipiteensä asiassa
- Lapsi kokee tilanteen turvallisena ja osallistuu kuulemiseen täysin vapaaehtoisesti
- Lapsi saa tarvitsemaansa tukea tullakseen kuulluksi (tuki voi olla kaikenlaista sellaista tukea, joka auttaa lasta muodostamaan mielipiteensä ja tuomaan sen esille).
- Lapsi saa tietoa siitä, miten hänen ja muiden lasten mielipiteet ovat vaikuttaneet virnaomaisprosessiin ja asiaa koskevaan päätöksentekoon sen eri vaiheissa
- Lasta ei saa asettaa kuulemistilaisuuteen osallistuessaan lojaliteettiristiriitaan

## 4 Lasten kuulemisen toteuttaminen

Seuraavassa käydään läpi kuulemisen toteuttamisessa huomioitavia tekijöitä erityisesti kuultaessa lapsia ja nuoria lainvalmistelun yhteydessä. Kuulemisen peruslähtökohdiksi on tämän käsikirjan pohjalta tunnistettu seitsemän osa-aluetta: konteksti, prosessi, tavoite, (voima)suhteen rakentaminen, turvallisuus, moninaisuuden huomioiminen ja puitteet. Nämä peruslähtökohdat jaetaan vielä kahtia: kuulemisen keskeisiin ja kuulemistä syventäviin tekijöihin. Kuulemisen keskeiset ovat konteksti, prosessi ja tavoite. Kuulemistä syventävät tekijät ovat turvallisuus, puitteet sekä moninaisuuden ja (voima)suhteiden tunnistaminen. Seitsemän osa-aluetta auttaa hahmottamaan myös rakenteen, jossa kuulemisen toteutuminen on aina riippuvainen myös rakenteen osien välisistä vaikutussuhteista, kuten alla oleva kuvio (2) kuulemisen voimapyörästä osoittaa.<sup>16</sup>

**Kuvio 2.** Kuulemisen voimapyörä (mukailtu Cahill ja Dadvand 2018)



<sup>16</sup> Cahill ja Dadvand 2018. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740918304614#f0030>

Lisäksi kuulemisen peruslähtökohtien jäsennyksessä hyödynnetään *Lapsivaikutusten arvioinnin käsikirja lainvalmijoistejoille* -julkaisussa esitettyjä näkökulmia siitä, mitä asioita lasten kuulemisessa tulee huomioida<sup>17</sup>. Peruslähtökohtien jäsenitys tarjoaa myös mahdollisuuden verrata systemaattisemmin aikaisemmin eri lainsäädäntöhankkeiden yhteydessä toteutetuista lasten kuulemisista kertyneitä kokemuksia.

## 4.1 Kuulemisen keskeiset tekijät

### 4.1.1 Konteksti

Kontekstilla on monitasoisia merkityksiä lasten kuulemisessa. Lasten yksilöllisten ja kuulemisen toteutuksen kontekstien huomiointi on oleellista, jotta kuuleminen onnistuu eettisesti kestäväällä tavalla. "Kontekstitietoisuus" rakentaa kuvaa niistä olosuhdetekijöistä, ympäristön vaikutuksista ja reunaehdoista, jotka luovat, rakentavat, ylläpitävät tai estävät osallisuutta. Kontekstia mietittäessä tarkasteltavaksi voivat tulla sellaiset sosiaaliset ja kulttuuriset rakenteet, jotka synnyttävät ja ylläpitävät tiettyjä käytäntöjä ja suhteita, kuten aikuisten ja lasten välistä suhdetta. Nämä rakenteet ovat yhteydessä kuulemisen asianmukaisuutta, turvallisuutta ja tuloksellisuutta koskeviin kysymyksiin.

Kuulemisessa kontekstilla voidaan tarkoittaa esimerkiksi:

- lapsen suhdetta kuultavaan asiaan,
- lapsen tarpeita, kykyjä, tunteita ja ymmärrystä,
- lapsen kulttuuritaustoja,
- lapsen elinympäristöä ja olosuhteita tai
- kuulemistilanteen fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia toimintaympäristöjä.

Kuulemistilaisuutta valmisteltaessa on huomioitava sekä lapsen että tilaisuuden järjestämisen kontekstit. Lasten suhde kuultavaan asiaan vaihtelee sen mukaan, mistä lainsäädännöstä tai sen teemasta on kyse. Lapsen asemalla tai roolilla suhteessa käsiteltävään asiaan on merkitystä. Lapsen asema on varsin erilainen riippuen siitä, onko hän lakiin nähden esimerkiksi koululaisen, kuluttajan vai lastensuojelun asiakkaan roolissa.

Järjestävällä taholla tulee olla vähintään jonkinlainen ymmärrys niistä olosuhteista, joissa kuulemistilaisuuksiin kutsutut osallistujat elävät. Etenkin, jos osallistujat kuuluvat johonkin erityisryhmään taustansa, sairautensa, vammansa tai muiden syiden vuoksi. Ymmärrystä vaaditaan, jotta tunnistetaan, millaisista taustoista osallistujat tulevat ja miten tausta

---

17 Iivonen & Pollari (2021).

vaikuttaa heidän näkemyksiinsä. Tausta ei tee kenestäkään parempaa tai huonompaa osallistujaa, vaan saattaa vaatia vain erilaisia toteuttamistapoja tai aikuisen sensitiivisyyttä liittyen käsiteltäviin asioihin. Esimerkiksi pakolaistaustaisia lapsia kuullessa huomioidaan heidän kielitaitonsa, vammaisen kohdalla heidän tapansa kommunikoida ja taloudellisesti vähävaraisista olosuhteista tulevia kuullessa huomioitaisiin heidän (fyysinen tai digitaalinen) pääsynsä kuulemistilanteeseen. Lisäksi kuulemistilaisuuksiin on tärkeää varata tarjottavaa.

Etenkin, jos lapsia kuullaan erityisesti heitä koskevia lakeja muutettaessa, on tärkeää kutsua mukaan taustoiltaan erilaisia lapsia. Heidän mahdollisuutensa osallistua voi joissain tilanteissa olla kiinni siitä, millaista tukea heille voidaan järjestää. Joissain tilanteissa voi olla kyse myös siitä, miten lapsille saadaan tietoa kuulemistilaisuudesta ja miten he kokevat osallistumisensa mahdolliseksi. Esimerkiksi kulttuuriset tekijät vaikuttavat muun muassa siihen, kuinka lapset kokevat voivansa osallistua ja ilmaista mielipiteensä ylipäättään tai tietyistä aiheista. Kulttuurisia tekijöitä liittyy sekä erilaisiin kulttuuritaustoihin, mutta myös erilaisiin toimintaympäristöihin. Esimerkiksi laitoksissa asuville lapsille muodostuu omanlaisiaan toimintakulttuureja. Samoin tapahtuu vaikkapa koululuokissa. Kontekstietoisuuteen kuuluu myös huomioida lasten osallistumiseen ja vastaamiseen vaikuttavat systeemin makrotason osatekijät.

## 4.1.2 Prosessi

Peruslähtökohtana prosessilla kuvataan, miten kuulemistilaisuudessa edetään ja millaisia onnistuneita toteutustapoja voidaan kuvata. Prosessikuvausta muodostettaessa on huomioitu *Säädösvalmistelun kuulemisopas*<sup>18</sup> sekä lapsilta kerätty palaute lastensuojelulain kuulemistilaisuuksien toteuttamisesta. Lapsilta kerätyn palautteen mukaan yli 87 % oli sitä mieltä, että työskentely oli vähintään jossain määrin mukavaa. Vastaavasti yli 87 %:n mukaan työpajana toteutettu kuulemistilaisuus on vähintään jossain määrin hyvä tapa kuulla nuoria. Myös kyselynä tehtävä kuuleminen sai vastaajilta vahvaa kannatusta.

---

18 [Säädösvalmistelun kuulemisopas | Ohje kuulemiseen säädösvalmisteluprosessissa \(finlex.fi\)](#)



**Kuvio 3.** Lasten kuulemisen toteuttaminen vaiheittain.



Valmistautuminen lasten kuulemiseen etenee pääpiirteissään kuviossa 3 esitetyn kaavan mukaisesti:

### 1 Valmistelu

- Suunnittelu ja teemojen valinnat
  - Kuultavien teemojen kokonaismäärä on arvioitava aina suhteessa mahdollisiin tarjota lapsille ja nuorille sopiva kuulemismenettely, joka pitää sisällään perehdytyksen ja kehitystasoonsa nähden sopivan työskentelykokonaisuuden
  - Lapset voivat lausua myös eri asioista, jolloin tietoa voi saada laajemmin eri teemoista ja kuulemisessa voidaan hyödyntää erilaisia kokemustaustoja
- Tiedottaminen ja materiaalin luominen
  - Etukäteisinformaatio kuulemisen toteuttamisesta
  - Perehdytysmateriaali kuulemisteemoista
  - Esiteltävät asiat ja materiaali, esimerkiksi diat
  - Keskustelua tukeva ja asioita havainnollistava materiaali
  - Teemojen ja materiaalien testaus
- Lasten tavoittaminen ja informointi
  - Mietitään kanavat, joilla lapset tavoitetaan
  - Valmistellaan infokirjeet, jotka toimitetaan sovitulla tavalla sekä lapsille että tarvittaville aikuisille (esim. vanhemmat tai huoltajat)

## 2 Toteutus

- Kuulemiset ja niiden kirjaaminen
  - i. Tilaisuuksien aikatauluttaminen
  - ii. Lasten iän ja valmiuksien mukaan
  - iii. Käsiteltävien teemojen määrän mukaan
  - iv. Kirjaaminen sopivalla tavalla esimerkiksi Word-tiedostoon tai jollekin muulle alustalle
- Kirjaamisten läpikäynti
  - i. Kootaan yhteen kuulemistilaisuuksissa tehdyt kirjaukset
  - ii. Muokataan yhteenveto tarvittavaan muotoon
- Raportointi
  - i. Kuultujen asioiden raportointi tarkoituksenmukaisella tavalla.

## 3 Arviointi

- Palaute
  - Palautelomake osallistujille
  - Suullinen palaute osallistujilta
- Reflektointi
  - Kuulemistilaisuuden itsereflektointi
  - Kuulemistavan muuttaminen saadun palautteen perusteella
- Palautteen raportointi
  - Palautteen kirjaaminen raporttiin
  - Osallistujien informointi saadusta palautteesta
  - Osallistujille raportointi tehdystä koosteesta

## HUOMIOITAVAT PERIAATTEET LASTEN KUULEMISEEN<sup>19</sup>

- **Läpinäkyvyys ja informatiivisuus:** Lapsille tarjotaan tietoa kohderyhmälähtöisesti ja saavutettavasti. Heille kerrotaan ilmaisunvapaudestaan, osallistumisen muodosta ja tavasta, tarkoituksesta, tavoitteista sekä mahdollisista vaikutuksista.
- **Vapaaehtoisuus:** Lapsille kerrotaan osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja mahdollisuudesta vetäytyä osallistumisesta, missä vain vaiheessa. Heitä ei suostutella tai pakoteta osallistumaan tai ilmaisemaan näkemyksiään.
- **Kunnioitus:** Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia ilmaista ideoita ja aktiviteetteja. Heidän näkemyksiinsä suhtaudutaan kunnioittavasti. Aikuiset tunnistavat lasten elämän sosioekonomiset, kulttuurilliset ja ympäristökontekstit.
- **Merkityksellisyys:** Lasten kanssa käsitellyillä asioilla on oltava yhteys heidän elämäänsä, jotta he voivat käyttää tietojaan, taitojaan ja kykyjään osallistumisessa. Heiltä tiedustellaan, millaisia asioita he itse pitävät relevantteina ja tärkeinä.
- **Lapsiystävällisyys:** Kaikki toimintaympäristöt ja työskentelymenetelmät on mukautettava lapsille sopiviksi. Resursseja käytetään sen vahvistamiseen, että heitä on riittävästi valmisteltu ja vahvistettu sekä annettu mahdollisuuksia mielipiteiden ilmaisemiseen. Osallistumiseen tarjotaan kohderyhmän iän ja kyvyt huomioivaa eri tasoista ja muotoista tukea.
- **Inklusiivisuus (syrjimättömyys):** Osallisuuden on oltava inklusiivista, välttää syrjiviä tapoja ja tarjota mahdollisuuksia marginalisoiduille lapsille. On järjestettävä lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet käyttää osallistumista edellyttäviä digitaalisia välineitä ja sovelluksia. Lapsia ei kohdella homogeenisena ryhmänä.
- **Tukemiseen valmistautuminen:** Osallistuvia aikuisia valmistellaan tilanteisiin ja tarjotaan tukea fasilitointiin sekä lasten tukemiseen. Tämä edellyttää heidän näkemysten kuuntelemista, toimivaa yhteistyötä ja tietoa siitä, kuinka heidät voi kytkeä tilanteisiin.
- **Turvallisuus ja riskisensitiivisyys:** Joissain tilanteissa lasten mielipiteiden ilmaisu voi asettaa heidät riskitilanteisiin. Aikuisten on varauduttava kaikkien negatiivisten vaikutusten ennakointiin ja minimointiin. Tämä edellyttää lasten suojelun strategiaa, jossa tunnistetaan erityiset riskit ja

<sup>19</sup> Government of Ireland (2021) [https://hubnanog.ie/wp-content/uploads/2021/04/5587-Child-Participation-Framework\\_report\\_LR\\_FINAL\\_Rev.pdf](https://hubnanog.ie/wp-content/uploads/2021/04/5587-Child-Participation-Framework_report_LR_FINAL_Rev.pdf). Ks. myös UN Committee on the Rights of the Child (2009). General Comment No. 12 (2009): The right of the child to be heard.

esteet, joita jotkut lapset tai lapsiryhmät voivat kohdata. Sen tulee sisältää digitaalisten ympäristöjen aiheuttamat riskit. Lapset tulee saattaa tietoisiksi heidän oikeuksistaan kaikilta haitoilta suojelemiseen ja siitä, mistä he saavat niissä tilanteissa tukea.

- **Vastuullisuus:** Seuranta ja arviointi on tärkeää. Tämä sisältää tiedottamisen lapsille siitä, miten heidän näkemyksensä on tulkittu ja käytetty sekä missä heillä on mahdollisuus haastaa tai vaikuttaa tulosten analyysiin. Palaute lasten antamien tietojen vaikutuksista ja tuloksista on olennaista. Lasten on voitava osallistua toteutuksen valvontaan ja arviointiin.

Kuulemistilaisuuksien tulee olla lähtökohtaisesti avoimia, jolloin mahdollisuuksia osallistua on tarjottava yhdenvertaisella tavalla. Avoimuuteen liittyy myös se, että lasten valmiuksia ja mahdollisuuksia osallistua kuulemiseen tuetaan esimerkiksi mahdollistamalla heille tukihenkilö. Riittävä ja nuorten tarpeet huomioiva perehtyminen kuulemisen toteutukseen sekä kuulemistilanteessa tapahtuva keskustelun ohjaaminen ja tuki ovat keskeisiä tekijöitä onnistuneen tilaisuuden taustalla. Kuulemistilaisuuden ympäristö ja työskentelytavat pitää järjestää lasten valmiuksia vastaaviksi, esimerkiksi huomioimalla lasten iät ja taidot osallistua keskusteluun ja jakaa kokemuksiaan.

## Lastensuojelulain kuulemistilaisuuksissa prosessi eteni seuraavalla tavalla:

### 1) Esittäytymiset

Osallistujat esittäytyivät jollain yhteisellä tavalla esimerkiksi kertomalla nimensä ja ikänsä. Kerrottuja henkilötietoja ei kirjattu muistiinpanoihin.

- Esittäytymiset voi tehdä myös ryhmittäin, jos mukana on esimerkiksi koululuokka, laitossyksikkö tai nuorten vaikuttajaryhmä. Muistiin on hyvä kirjata osallistujien ikäryhmät ja lukumäärä.

### 2) Alkuinfo

Alkuinfossa kerrottiin, mitä osallistujilta odotetaan ja mihin heidän osallistumisensa vaikuttaa. Lisäksi kuvattiin turvallisen tilan perusteet ja luotiin katsaus taustoihin. Lasten kanssa käytiin ensin läpi työskentelyn tavoitteet,

reunaehdot ja työskentelyn eteneminen. Lapsia opastettiin ja kannustettiin osallistumaan keskusteluun eri tavoilla.

### 3) Perehdytys

Taustoituksessa hyödynnettiin Power Point -esitystä. Perehdytyksessä osallistujille kerrottiin lainsäädäntöhanketta koskevaan kuulemiseen liittyvistä asioista: lakien merkitys, lainsäädännön merkitys, lakien valmistelu ja päätöksenteko lyhyesti, hallituksen esityksen lyhyt esittely ja sen keskeiset tavoitteet (voisi olla myös tulostettuna), lapsen ja nuorten kuulemisen merkitys, eli mihin kuulemisessa kerättyä tietoa tarvitaan (vaikutusten arvioinnin tueksi). Alkuinfossa lakiluonnos ja muutoskohta esitettiin lapsille sellaisenaan, autenttisena, käyttäen siihen ainakin jossain määrin aikaa.

- Puheella voidaan helpottaa tekstin ymmärrettävyyttä, mutta yksi tärkeä periaate on, ettei lapsille esitetä lakitekstiä vain kevennettyä versiona tai yritetä kääntää tekstiä oletetulle ”lapsen” kielelle.

### 4) Lakiin ehdotetun muutoskohdan esittely

Esiteltiin osallistujille jokainen muutoskohta ja kuvataan keskeisimmät muutettavat kohdat.

### 5) Pienryhmäkeskustelu lain muutoskohdasta

Keskusteltiin pienryhmissä muutoskohdista muutaman kysymyksen avulla. Keskustelua vetänyt aikuinen tarttui lasten näkemyksiin ja esitti jatkokysymyksiä, jotta saatiin kaikki näkökulmat ylös.

**Kohtian 3 ja 4 toistettiin, kunnes kaikki halutut lain muutoskohdat oli esitelty ja keskusteltu.**

### 6) Lopetus ja palaute

Päätettiin tilaisuus kertomalla, miten asia etenee ja millä tavalla tieto tavoittaa lapset myöhemmin. Lisäksi palautelomake jaettiin osallistujille.

- Osallistujia voi myös pyytää kertomaan sanallisesti tai esimerkiksi hymiöllä, millaisella ajatuksella he lähtevät tilaisuudesta. Osallistujille voi luvata lähettää tietoja erikseen tai heitä voi pyytää seuraamaan nettisivua tai muuta kanavaa, jossa asiasta tiedotetaan.

### 4.1.3 Tavoite

Lainvalmistelun lasten kuulemisessa on eduksi, että kuulemisesta vastaavilla henkilöillä on tietoja ja taitoja toimia lasten kanssa. Lasten kuulemisen mielekkyyden ja vaikuttavuuden varmistamiseksi kuulemisten tulisi olla osa ministeriöiden lainvalmisteluprosessia eikä pelkästään yksittäinen kertaluonteinen tapahtuma. Tämä tarkoittaa, että lainvalmistelussa tunnistetaan lasten kuulemisen merkitys ja sille asetetut tavoitteet sekä tunnistetaan ja vahvistetaan rakenteita, jotka tukevat kuulemistä osana prosessia.

Rakenteellisen tavoitteellisuuden lisäksi jokaisen kuulemistilaisuuden sisäisen tavoitteen on oltava selkeä. Miksi kuuleminen järjestetään, mihin prosessin vaiheeseen se liittyy ja mitä sillä tavoitellaan. Vastauksia näihin kysymyksiin tulee kertoa myös osallistuville lapsille. Keskeistä on pohtia, minkälaiseen lopputulemaan pyritään eli mitä lapsilta toivotaan saatavan esiin.

Tavoitteen asettamisessa tulee pohtia, mitä lopputulosta lapsilta odotetaan. Halutaanko heidän muodostavan kannanoton tai lausunnon käsiteltävissä olevaan asiaan, vai halutaanko heiltä saada näkökulmia ja kokemuksia, joiden perusteella voidaan muodostaa lausunto tai kannanotto. Muodostamisen voi tehdä aikuinen joko pelkästään lasten kertoman pohjalta tai yhdistämällä ne esimerkiksi aikuisilta kerättyihin kokemuksiin tai näkemyksiin.

Prosessina molemmat vaihtoehdot ovat samanlaiset, mutta ero syntyy siitä, millainen tuotos lapsilta toivotaan. Kannanotto ja lausunto vaativat aikuiselta systemaattisempaa keskustelun johtamista ja annettujen sanamuotojen ja termien tarkennusta sekä sen varmistamista, että lapset hyväksyvät sanavalinnat ja käytetyt käsitteet. Vaikka tätä tulee tehdä myös näkökulmien ja kokemusten keräämisessä, voi ne kirjata lopulliseen tekstiin hieman vapaammin sanamuodoin tai suorin lainauksin.

Tärkeintä on tehdä lapsille selväksi, millaisesta tilaisuudesta on kyse. Kokemusten ja näkökulmien keräämisessä tulee painottaa, ettei niitä tulla viemään eteenpäin sellaisenaan, vaan ne ovat (yhdessä muiden kanssa) pohjana tehtävälle kannanotolle tai lausunnonle. Jos taas kannanotto tai lausunto muodostetaan tilaisuudessa, tulee lapsille olla selvää, miten heidän tekemänsä kannanotto tai lausunto viedään eteenpäin.

## 4.2 Kuulemistä syventävät tekijät

### 4.2.1 Turvallisuus

Turvallisuus on avainasemassa siinä, että saavutetaan onnistunut kuuleminen. Turvallisen tilan luomisessa on huomioitava useita näkökulmia, kuten ryhmädynamiikka, lasten keskinäinen tuttuus tai heidän ikänsä. Ryhmä voi muodostua toisensa jo tuntevista lapsista,

jolloin on huomioitava se, että kaikki osallistuvat lapset kokevat voivansa kertoa näkemyksensä ryhmässä. Ryhmä voi muodostua myös toisilleen tuntemattomista lapsista, jolloin on puolestaan kiinnitettävä huomiota siihen, että lapset tutustuvat toisiinsa riittävällä tavalla. Esimerkiksi mahdollisuus kertoa, millä nimellä haluaa tulla kutsutuksi tai kaikkien esittäytyminen samalla tavalla vahvistavat lasten tuttuutta. Tutustumisessa turvallisia kysymyksiä ovat esimerkiksi kuka olet, minkä ikäinen olet ja mistä tulet. Jokaisella osallistujalla tulee olla myös mahdollisuus päättää, millä tavalla haluaa tulla näkyväksi etenkin, jos työskennellään etäyhteyksillä.

### **Turvallisuuden tunteen luominen ryhmäkuulemisessa:**

- Muistuta lapsia vapaaehtoisuudesta. Varmista, että jokainen lapsi saa puhua ja näkyä oman tuntemuksensa mukaisesti.
- Pyri luomaan rento ilmapiiri, vaikka käsiteltävä aihe olisikin vaikea ja vakavakin.
- Muista tutustuminen alkuun. Lapsilta voi kysyä, minkä ikäisiä he ovat ja millä nimellä he haluavatko heitä kutsuttavan.
- Muista avoimuus keskustelussa. On hyvä todeta alkuun, jos jännittää. Tämä yleensä helpottaa osallistujien jännitystä.

Lasten kuulemisten edellytyksiä mietittäessä tulee kiinnittää huomiota myös käsiteltävien asioiden merkitykseen. Onko asian merkitys lapselle ymmärrettävä? Onko hänellä suhdetta käsiteltävään asiaan? Etenkin silloin, jos kuultavat asiat ovat kosketuksissa lapsen henkilökohtaisiin ja vaikeisiin kokemuksiin, että on syytä miettiä, onko lapsi elämäntilanteensa puolesta valmis kuulemiseen. Mitään yleistävää rajausta tähän ei tule tehdä, mutta järjestävän tahon on syytä tämä huomioida ja olla asian suhteen avoin.

Turvallisuuteen liittyy myös luottamuksellisuus. Aikuisen on eri tavoin tuotava esille, että lapsi voi luottaa aikuiseen. Luottamuksen perustana on kunnioittava suhtautuminen lapseen ja sitä rakennetaan korostamalla vapaaehtoisuutta sekä mahdollistamalla osallistuminen esimerkiksi nimimerkillä tai lempinimellä. Lisäksi tulee korostaa, ettei lapsen ole missään tilanteessa pakko vastata, vaan vastaamisesta voi aina kieltäytyä. Kieltäytyminen on mahdollista, vaikka kysymys osoitettaisiin lapselle nimellä.

Kuulemisaihe ja sen toteuttamistapa voivat nostattaa esiin lojaliteettiristiriidan, joka tulee huomioida turvallisuutta varmistettaessa. Lojaliteettiristiriita voi tulla esiin esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa lapsi osallistuu esimerkiksi vanhempansa tai huoltajansa kanssa samassa tilassa. Silloin lapsi ei välttämättä kerro asioita, joiden ajattelee olevan vanhemmalle tai huoltajalle hankalia tai joissa heillä on erimielisyyksiä. Lojaliteettiristiriita voi esiintyä myös suhteessa muihin läsnä oleviin aikuisiin esimerkiksi opettajaan. Näissä

tilanteissa voi pitää ohjeena sitä, ettei kuuleminen saa vaikuttaa lapsen henkilökohtaiseen asemaan sitä heikentävästi.

Keskustelun toteuttaminen edellyttää, että sen hyödyt voidaan arvioida siihen liittyviä riskejä suuremmiksi. Aikuisen tulee aina huomioida, että kuuleminen toteutuu niin, että riskit on minimoitu. Vaikka kuulemismenettelyjen ovat luonteeltaan avoimia asiaa tarkastelevia keskustelutilaisuuksia, niiden on samalla oltava lapsille turvallisia tilanteita, joissa suojellaan lapsen yksityisyyttä esimerkiksi huomioimalla lapsen oma tapa kertoa asioista ja jakaa itsestään tietoja. Kuulemistilaisuuksia valmisteltaessa tulee myös harkita, miten ja millaisissa tilanteissa sovitaan huoltajien kanssa lasten tapaamiseen ja kuulemiseen liittyvät käytännöt. Näissä voi osaltaan soveltaa tutkimuseettisiä periaatteita, joiden mukaan huoltajien informointi riittää tilanteissa, joissa lapsista ei kerätä taustatietoja.<sup>20</sup> Tällöin on pohdittava erityisesti lapsen mahdollisuutta osallistua kuulemiseen myös ilman hänestä huolta pitävää aikuista.

Turvallisen tilan luomisessa on kyse myös siitä, miten lapset saadaan osallistumaan parhaalla mahdollisella tavalla. Turvallisuutta lisää kokemus siitä, että aikuinen pysähtyy ja kuuntelee aidosti. Tätä voi tehostaa tarkentavilla lisäkysymyksillä, esimerkiksi varmistamalla, että lapsen kommentti tulee ymmärretyksi oikein. Lisäksi voi toistaa lapsen sanoman tai sanoittaa sen uudelleen ja varmistaa, että olette lapsen kanssa samaa mieltä. Turvallisen tilan luomiseksi on myös tärkeää, että aikuiset pitävät kiinni sovitusta rakenteesta ja aikataulusta. On tärkeää sanoittaa selkeästi ja tiivistetysti työskentelyn alussa, miten työskentely rakentuu kokonaisuudessaan, milloin pidetään taukoa, milloin viimeistään lopetetaan. Edelleen on tärkeää kertoa etukäteen, jos odotuksena on pienryhmissä työskentelyä tai muuta tilanteen dynamiikkaan vaikuttavaa työskentelyn rytmitystä. Tämä tuo ennakoitavuutta ja turvallisuutta tilanteeseen.

Turvallisen tilan luomiseksi voidaan listata esimerkiksi seuraavat ohjeet. Ohjeet on koostettu Allianssi ry:n ja Plan ry:n materiaaleista ja niitä on noudatettu oikeusministeriön Lasten ja nuorten ääni Euroopassa (CP4Europe) -hankkeessa ja Lapsistrategian Euroopan neuvoston kuulemistilaisuuksissa.

---

20 Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakkoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisu 3/2019.



Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelman valmistelussa järjestettiin kaksi lasten kuulemistilaisuutta. Tilaisuuksien alussa nostettiin esille seuraavat seikat:

- Ollaan avoimia ja halutaan yhdessä miettiä asioita eteenpäin
- Kunnioitetaan toisiamme. Annetaan toisille tilaa puhua, ei kiusata tai vähätellä toisten sanomisia
- Kannustetaan toisiamme.
- Rentoudutaan. Erehtyminen ja kysyminen on sallittua, ei ole oikeita tai väärä vastauksia.
- Puhutaan ymmärrettävästi. Etenkin aikuiset kiinnittävät huomiota siihen, miten puhutaan. Kysy, jos et ymmärrä!
- Tämä on vapaaehtoista. Mihinkään ei ole pakko vastata ja aina saa lähteä pois, jos yhtään siltä tuntuu!

#### 4.2.2 Puitteet

Yksi tekijä kuulemistilaisuuden rakentamisessa ovat puitteet, joiden osalta tulee tarkastella sitä, millaiset puitteet tukevat kuulemista ja miten tällaiset puitteet luodaan. Puitteiden luominen nivoutuu edellä kuvattuun turvallisen tilan luomiseen, mutta puitteita mietittäessä tulee huomioida myös tapaamisen toteutus joko etäyhteydellä tai lähitoteutuksella.

Jos kuuleminen toteutetaan etäyhteydellä, esimerkiksi Teamsillä, voidaan ensin lähettää tietoa eri tavoin eteenpäin, jotta tavoitettaisiin mukaan lähtevät lapset. Tietoa kannattaa lähettää mahdollisimman monia kanavia pitkin ja hyödyntää myös lasten käyttämiä kanavia esimerkiksi Youtube, TikTok tai Whatsup sekä mahdollisuuksien mukaan tiedottaa myös kouluissa. Tietoa voi lähettää myös niiden aikuisten avulla, jotka toimivat arjessa lasten kanssa ja mahdollisesti myös osallistuvat kuulemistilaisuuteen tukihenkilöinä. Heidät tulee myös osallistaa ja innostaa mukaan, jotta he osaavat puolestaan innostaa lapsia mukaan. Lasten mahdollisuudet osallistua syntyy aikuisten vaikutuspiirissä. Siksi ensivaiheessa on usein lähestyttävä lasta lähellä olevia aikuisia. Lapset voivat joko suoraan tai jonkun välityksellä kertoa suostumuksensa, jonka jälkeen heille lähetetään Teams-kutsu sekä infokirjeet tai heidät kutsutaan järjestettyyn tilaisuuteen.

Etäyhteyksillä toimittaessa lapset voivat osallistua kuulemiseen omien tai vanhempinsa/ huoltajiensa laitteiden välityksellä. Mahdollisuuksien mukaan osallistujia kannustetaan pitämään kamerat päällä. Vähintään tilaisuuden vetäjien tulee pitää kamerat päällä. Tekniset välineet ja fyysiset tilat vaikuttavat osallistumisen sujuvuuteen. Esimerkiksi lasten sijoittamiseen tietokoneen äärelle ja heidän mahdollisuuteensa nähdä näyttö tulee kiinnittää

huomiota. Näyttö on yhteydenpidon kannalta tärkeä väline, koska sen avulla lapset näkevät kuulemistilanteen vetäjät, muut osallistujat, esitetyt puheenvuorot sekä dia- ym. muut esitysmateriaalit. Osallistuminen on aktiivisempaa sellaisissa kuulemistilanteissa, joissa osallistujilla on hyvä näköyhteys muihin ja esitykseen. Lasten äänen kuuluvuus tulee myös huomioida. Etäisyys mikrofoniin ja taustahäly voivat vaikuttaa äänen kuulumiseen. Jos tällaista esiintyy, voi lapsia pyytää siirtymään. Lasten mukanaolo on myös vahvempaa, jos heillä on itsellään mahdollisuus hallinta etäyhteyksilaitetta. Tällöin lapset voivat paremmin itse ”hallita” tilannetta.

Kaikissa etäyhteyksivälineissä saattaa esiintyä ajoittain teknisiä ongelmia, jotka kannattaa huomioida etukäteen esimerkiksi varaamalla hieman enemmän aikaa tilaisuudelle. Ongelmia voi olla esimerkiksi liittymisessä, osallistujien äänen kuulemisessa tai pienryhmiin jakautumisessa. Vetäjien toimintaa kannattaa mukauttaa teknisten ja muiden haasteiden mukaan, esimerkiksi yhdistämällä esityskohtia tai käymällä keskustelut pienryhmien sijasta isommassa ryhmässä.

Lasten kanssa työskennellessä on huomioitava myös tarjoilut. Tarjoilut voi järjestää myös etäyhteydellä toimittaessa tai vähintään kannustaa osallistujia huolehtimaan itselleen juotavaa ja pientä syötävää. Ruokaa voi järjestää myös lasten kotiin kotiinkuljetuksella. Tämä on erityisen tärkeää, jos kuuleminen kestää pitkään tai ajoittuu viikonloppuun.

Lähityöskentelyssä tulee yhtä lailla huomioida lasten sijoittuminen tilaan, heidän näköyhteytensä esitykseen ja mahdollisuutensa kuulla. Lisäksi lähityöskentelyssä tulee myös huomioida tarjoilut lapsille sekä tilan rauhallisuus. Lähityöskentelyssä kaikki näkevät toinen toisensa, mutta silti samat turvallisen tilan säännöt pätevät myös tässä työskentelyssä.

### **Kuulemisen toteuttamisen kontekstiin liittyviä tekijöitä:**

- Fyysiset puitteet: laitteet, istumapaikkojen sijoittelu, tarjoilut
- Käytännöt: osallistujien määrä, osallistumisen vapaaehtoisuus, kuulemisen ajankohta
- Sosiaaliset puitteet: muut läsnä olevat aikuiset ja lapset, heidän välisensä suhteet, asennoituminen ja toiminta
- Luottamus: ilmapiiri ja vuorovaikutus, elämäntilanne ja kokemus, toteuttajan tyyli ja tapa
- Tekniset laitteet: niiden toimivuus ja hallinta

## ESIMERKKEJÄ LASTEN KUULEMISISTA LAINVALMISTELUSSA

Kansallisen lapsistrategian toteuttamassa lastensuojelun uudistuksen osallisuuspilotoitien kuulemistilaisuuksissa oli mukana viisi työntekijää. Teams-työskentelynä toteutetut kuulemiset mahdollistivat kahteen pienryhmään jakautumisen. Molemmissa pienryhmissä työntekijät olivat jakaneet vastuut niin, että toinen vastasi keskustelusta ja toinen toimi keskustelun kirjaajana. Yhden työntekijän vastuulla oli Teams-ryhmien jako sekä aikataulusta huolehtiminen.

Kansallisen lapsistrategian toteuttamassa lastensuojelun uudistuksen osallisuuspilotoinnissa kuulemisprosessi oli sidottu lainvalmistelun yleiseen aikatauluun, joka asetti aikataululliset reunaehdot kuulemisten toteutukselle. Pilotin työskentely aloitettiin 1.3.2021, ja maaliskuun aikana aloitettiin suunnittelu kuulemisten toteuttamisesta ja kuultavien sijaishuoltoyksiköiden kontaktointi. Kuulemiset toteutettiin samanaikaisesti, kun hallituksen esitysluonnos lastensuojelulain muuttamisesta oli lausuntokierroksella 22.4.-20.5.2021. Työpajoina pidetyt kuulemiset toteutuivat 3 viikon aikana niin, että yhden viikon aikana oli kaksi tai kolme työpajaa.

Myös ympäristöministeriössä tunnistettiin viestintä- ja osallisuussuunnitelmassa nuoret erityisenä ryhmänä, joita haluttiin kuulla jo ilmastolain uudistukseen liittyvään lainsäädännön valmistelun yhteydessä. Kuulemiset toteutettiin erilaisin tavoin kuulemisen eri vaiheissa. Ilmastolain uudistamisen kuulemisissa on voitu hyödyntää laajasti erilaisia kuulemisen tapoja: verkko-kuulemista, Digiraati-sovellusta, Erätauco-keskusteluja ja Nuorten ilmasto-politiikan pyöreän pöydän keskustelu. Ilmastolain uudistamisen valmistelu aloitettiin syksyllä 2019, jolloin ensimmäiset laajat kuulemiset toteutettiin. Kesän 2021 aikana ilmastolain uudistus on lausuntokierroksella, jonka aikana järjestetään osallisuusleirejä lapsille ja nuorille.

### 4.2.3 Moninaisuuden huomioiminen

Kuulemistilaisuuden onnistumiseksi tulee huomioida myös osallistujien moninaisuus ja erilaisuus. Käytännössä kyse voi olla esimerkiksi siitä, miten erilaisin taidoin ja kyvyin varustetut osallistajat pystyvät olemaan mukana. Kaikille kuulemistilaisuuksiin osallistuville tulee tarjota mahdollisuus vähintään kirjalliseen ja suulliseen kuulemiseen, mutta myös mahdollisuutta kertoa näkemyksensä hymynaamoilla tai erilaisilla äänestyksillä tulee harkita. Hymynaamoja voi käyttää suoraan etäyhteyssovelluksessa (esim. Teams tai Zoom). Äänestyksiä varten on olemassa ilmaisia alustoja, kuten esimerkiksi Mentimeter.

Yleisesti ottaen lapsilla on taitoa pohtia laajasti ja syvällisesti lainmuutosten mahdollisesti tuottamia seurauksia. Lapset osaavat tehdä vaikuttavaa vertailua esimerkiksi lain nykytilanteeseen ja muutosehdotuksen välillä tai millaisiin toimintakulttuuriin liittyviin muutoksiin lakiin esitetyt muutokset voisivat johtaa. Lisäksi lapset tuovat usein esille sellaisia näkökulmia, joita aikuiset eivät välttämättä tunnista tai osaa ennakoida. Näkemykset ja vastaukset voivat olla samaan kysymykseen, samassa lapsiryhmässä hyvin erilaisia ja vastakkaisiakin. Tässä voi korostua jokaisen yksilöllinen elämäntilanne tai muu kontekstiin liittyvä tekijä. Kontekstisidonnaisuus ja kontekstin ymmärtäminen auttaa asettamaan annetun vastauksen asiayhteyteensä. Omat kokemukset käsiteltävästä aiheesta voivat sekä syventää kykyä pohtia asiaa että kaventaa kykyä katsoa asiaa useammasta näkökulmasta.

Omien näkemystensä lisäksi lasten tulee voida kuulemistilaisuuksien keskusteluissa esittää kysymyksiä sekä pyytää täsmennyksiä heille kerrottuihin asioihin. Vetäjien tulee vastata näihin parhaan tietämyksensä mukaisesti. Kysymyksiä kuultaessa on kuitenkin huomioitava, että aikaa jää myös varsinaiselle kuulemiselle. Kaiken kaikkiaan lapset ovat erityisen kiinnostuneita lakien käytännön soveltamisesta. Lapsille saattaa herätä myös pelkoja esimerkiksi siitä, että lakimuutosten myötä kiristetään heidän kohteluaan. Näissä tilanteissa vetäjien tulee rauhoitella osallistujia ja selittää muutos vielä tarkemmin, jottei pelko jäisi päällimmäiseksi tunteeksi. Erityisesti etäyhteydellä on hyvä varmistaa, että mukana olevat lasten tukihenkilöinä toimivat aikuiset voivat tukea lasta kuulemistilaisuuden jälkeen, jos työskentely nostaa esiin voimakkaita tunteita.

Vetäjät voivat jakaa puheenvuoroja osallistujien keskusteluaktiivisuudesta riippuen. Tällöin auttaa, jos vetäjällä on väliaikaisissa muistiinpanoissaan esimerkiksi lapsen etunimi tai nimimerkki, jolloin voi puhutella suoraan kyseistä lasta. Tällainen kontakti saa usein aikaan jonkin reaktion tai vastauksen, joka voi avata tai laajentaa keskustelua. Aluksi kysymyksen voi esittää yleisesti kaikille ja kysyä esimerkiksi millaisia ajatuksia lakiin ehdotettu muutos herättää. Tämän jälkeen voidaan siirtyä täsmällisempiin lain muutosehdotuksiin liittyviin kysymyksiin huomioiden erilaisten lasten mukanaolo. Joissain tilanteissa voi olla tarpeen kysyä suoria kysymyksiä tietyiltä lapsilta. Sen sijaan joskus taas on tarpeen varmistua, että on ymmärtänyt kerrotun asian oikein. Lisäksi lapsille voi osoittaa kysymyksiä myös suoraan nimellä, jos haluaa varmistua kaikkien mahdollisuuksista kertoa näkemyksensä.

Keskustelussa voidaan käyttää vaihtelevasti monenlaisia passiivi- ja aktiivimuotoisia kysymystyyppisiä sekä suljettuja ja avoimia kysymyksiä esimerkiksi

- Mitä mieltä olette tästä muutosehdotuksesta?
- Millaisiin tilanteisiin muutosehdotus sopii?
- Millaisiin tilanteisiin muutosehdotus ei sovi?
- Millaisia seurauksia/riskejä muutettava asia voisi aiheuttaa?

Kysymyksiin sisällytetään kulloinkin käsiteltävissä oleva asia. Välillä jokaiselta osallistujalta voidaan kysyä näkemyksiä vuorotellen. Mikäli jollakin ei tule omalla vuorollaan mieleen näkemyksiä, niin mielipidekierroksen jälkeen heihin voi vielä palata ja kysyä uudelleen. Lapset voivat myös itse ottaa puheenvuoroja muun muassa nostamalla puheenvuoron merkiksi käden Teamsissa tai avaamalla mikrofoninsa. Vetäjien tulee edistää dialogia siten, että he tarttuvat lasten esittämiin näkemyksiin ja kysyvät lisäkysymyksiä. Osallistujille tulee antaa riittävästi aikaa heille esitettyjen kysymysten ymmärtämiseen, oman mielipiteen pohtimiseen ja vastauksen muodostamiseen. Osallistumisen taso voi vaihdella ja siihen voi vaikuttaa kuulemisen toteuttamiseen, organisointiryhmään, osallistuviin yksiköihin ja lapsiin liittyvät tekijät. Aktiivisuuteen voi kannustaa, mutta tilaisuus voi olla onnistunut myös vähemmän aktiivisella osallistumisella.

Ilmapiiri on oleellinen kuulemiseen liittyvä tekijä. Lasten tilanteessa olemisen vapaaehtoisuus ja halu osallistua välittyvät myös etäyhteydellä. Kiinnostusta voi osoittaa jo pelkästään mukanaolo, eikä kaikkien mukanaolijoiden ole välttämätöntä kertoa omaa näkemystään. Osalle voi riittää kokemus siitä, että saa olla mukana. Jos kuulemistilaisuuteen osallistuminen on vapaaehtoista ja siihen on saanut antaa oman suostumuksensa, on osallistuminen yleensä aktiivista. Tässäkin tulee kuitenkin huomioida, että lapset ovat erilaisia myös suhteessa aktiiviseen osallistumiseen. Toiset ottavat kantaa aktiivisemmin ja toiset ovat puolestaan harkitsevampia.

Pienryhmiin jakautumisessa voi mahdollisuuksien mukaan huomioida osallistujien iän ja taustan merkityksen. Lapset voi jakaa pienryhmiin iän perusteella, osallistuvien ryhmien perusteella tai osallistumistavan perusteella. Toiset lapset voivat vaatia enemmän aikaa näkökulmansa muodostamiseen, samalla kun toiset voivat olla levottomampia ja vaatia enemmän kahdenkeskistä huomiota. Näitä voi mahdollisuuksien mukaan huomioida, ja ratkaisuja esimerkiksi pienryhmien kokoonpanoista voi tehdä tilaisuuden aikana, mutta samalla tulee myös tunnistaa, ettei kaikkia osatekijöitä voi eikä tarvitse huomioida. Vaikka rauhallista asian ääreen asettumista ei aina saavuteta, voi kuulemisessa syntyä hyviä keskusteluja.

Lapset saattavat kuulemistilaisuudessa tehdä samanaikaisesti muita asioita, kuten olla puhelimella tai syödä. Samanaikainen tekeminen saattaa olla monelle osallistujalle keino keskittyä kuuntelemiseen tai olla rennosti läsnä. Yleisesti ottaen lapset arvostavat, jos heille puhuu ymmärrettävällä tavalla, joten tähän kannattaa kiinnittää huomiota. Laki-teksti voi olla paikoin vaikeaselkoista myös aikuiselle, joten sen yksinkertaistaminen, selittäminen ja sitominen käytännön asiayhteyksiin esimerkkejä hyödyntäen auttaa lapsia ymmärtämään lakitekstin sisältöjä paremmin. Lasten esittämiin kysymyksiin tulee pyrkiä vastaamaan, vaikka ne eivät suoraan liittyisi käsiteltyyn asiaan. Lapsilla on usein tarve saada tietoa, jonka vuoksi kysymyksiä ei tule sivuuttaa.

Keskusteluihin käytettävää aikaa on vaikea arvioida. Aktiivisten lasten kuulemisessa keskustelu-aikaa tarvitaan enemmän, sillä keskustelu yleensä sujuu vilkkaasti. Vähemmän aktiivisten lasten kuulemisessa keskustelu-aika voi olla lyhyempi. Etukäteen arviointi voi olla hankalaa, mutta aikaa kannattaa mieluummin varata enemmän kuin vähemmän. Lapset eivät pahastu, jos tilaisuus päättyy sovittua aiemmin, mutta lopettamisajasta on syytä pitää kiinni.

#### 4.2.4 (Voima)suhteiden merkitys

Viimeiseksi kuulemistilaisuutta rakennettaessa kuvataan vielä suhteen muodostamiseen liittyviä tekijöitä. Kyse on erityisesti voima- tai valtasuhteiden tunnistamisesta lasten ja aikuisten välillä sekä siitä, millaisin keinoin luodaan kaikille osallistujille tasa-arvoinen suhde keskustelussa. Käytännön toteutuksessa voimasuhteiden huomioiminen voi yksinkertaisimmillaan liittyä kuvakulmiin ja lasten istumapaikkoihin. Miten lapset ja aikuiset asettuvat tilaan, kenellä on mahdollisuus puhua tai kysyä vaikuttavat sekä etä- että lähito-teutuksissa tasavertaisuuteen aikuisten ja lasten välillä.

Puhetavoilla on myös suuri merkitys tasavertaisuuden rakentumisessa. Aikuisen tulisi kaikin keinoin välttää liian vaikeaa ja pitkää puhetta sekä aktiivisesti tunnistaa, jos puhe vaikeutuu liikaa. Mitä selkeämpiä kysymyksiä pystyy esittämään, sen parempi. Lisäksi kysymyksiä voi pilkkoa osiin. Lapsille voi myös tuoda esiin, että tunnistaa yleisesti aikuisen ja erityisesti oman, puhutavan usein vaikeaksi ja kehottaa heitä kertomaan, mikäli eivät ymmärrä. Yleensä tämän ääneen sanominen auttaa aikuista muistamaan asian ja lapsia kysymään tarkennuksia.

Muiden kuin vetäjinä toimivien aikuisten läsnäoloon kannattaa kiinnittää huomiota. Osalle lapsia voi olla hyvä saada mukaan turvallinen aikuinen, joka voi tukea lasta kertomaan mielipiteitään ja auttaa lasta ymmärtämään puhuttua. Samalla mukanaolevat aikuiset voivat läsnäolollaan vaikuttaa käsiteltävien asioiden tapaan ja lasten mielipiteisiin. Aikuisten läsnäoloa tulisi harkita aina tapauskohtaisesti ja tarvittaessa varata esimerkiksi vetäjiä niin, että he pystyvät tarvittaessa tukemaan osallistuvia lapsia.

Lapsille tutut aikuiset tai esimerkiksi kokemusasiantuntijat voivat läsnäolollaan vähentää lasten kokemia suorituspaineita ja tukea heitä tuomaan omia näkökulmia esille esimerkiksi toistamalla vetäjien esittämiä kysymyksiä lapsille uudestaan tai mukauttamalla kysymyksiä lapsille ymmärrettävälle kielelle. Lisäksi etäyhteyksillä toimittaessa lasten kanssa samassa tilassa olevat aikuiset voivat kertoa millaisia kommentteja lapset sanoivat mikrofonin ollessa kiinni tai lakimuutoksen esittelyn aikana. Tukihenkilöt voivat myös kuvailla lasten nonverbaalisia reaktioita, kuten nyökyttelyä tai pään pudistamista. Etätyöskente-lyssä heidän varaansa voi uskoa myös teknisten haasteiden ratkomisen. Aikuisten rooli on

kuitenkin syytä pitää vain lasten osallistumista tukevana, sillä heidän ei ole tarkoitus viedä kysymyksillään tai kommentaillaan tilaa lapsilta.

**Taulukko 1.** Suhteen rakentumiseen vaikuttavia tekijöitä.

<b>Kuulemisen toteuttajien toiminta</b>	<b>Osallistuvat lapset ja nuoret</b>
Viestinnän tyyli ja tapa (verbaalinen ja non-verbaalinen)	Osallistujien määrä, ryhmäkoko keskusteluissa
Power Point -esityksen tekstisisältö, sen visuaalisuus, tekstin ymmärrettävyys ja määrä	Lasten keskinäinen ja laitoksen ryhädynamiikka, vuorovaikutus sekä ilmapiiri
Etukäteisviestintä lapsille ja yksiköille	Osallistumisen vapaaehtoisuus ja osallistujille annetut ohjeet, ohjaajien toiminta ja suhtautuminen.
Työryhmän käyttämä kieli, esitetyt kysymykset ja kysymysten suuntaaminen.	Osallistumisen fyysinen ympäristö, esim. liikkeet ja äänet osallistumistilassa. Lasten sijoittuminen tilassa, näkö- ja kuuloyhteys päätelaitteelle. Päätelaitteen hallintamahdollisuus.
Kuulemiseen käytettävissä ollut aika, rytmitys	Kuulemisen aikana saatavilla olevat herkut
	Lasten turvallisuuden tunne, ikä, elämäntilanne ja laitostyösköön luonne ja tehtävä.
	Kuulemisen ajankohta, esim. päivällä, koulupäivän aikana vai koulupäivän jälkeen.
Tekniset välineet ja yhteydet, niiden hallinta ja toimivuus	

## 5 Mallinnukset

### 5.1 Kuulemistilaisuuden mallinnus

#### Infokirjeet

Osallistujille lähetetään etukäteen infokirjeet, joissa kuvataan työskentelyn tavoitteet ja käytännöt. Erilliset infokirjeet lähetetään sekä osallistuville lapsille että heidän huoltajilleen tai muille tarvittaville tahoille. Silloin, jos kuuleminen ei vaadi henkilön tunnistamista yli 15-vuotiaiden lasten ja nuorten kohdalla riittää huoltajien informointi. Alle 15-vuotiaiden lasten kuulemisen yhteydessä tulee menetellä Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeiden mukaisesti<sup>21</sup>. Lapsille ja nuorille kerrotaan kirjeessä kuulemisen luonne, yksityiskohdat tarkoituksesta sekä tieto siitä, miten pääsee mukaan ja mihin tietoja käytetään. Huoltajien kirjeessä kerrotaan samat asiat, mutta hieman laajemmin ja yksityiskohtaisemmin.

#### Toimintaohjeet

Infokirjeiden lisäksi on luotava toimintaohjeet lapsille, fasilitoijille ja lasten tukena mahdollisesti toimiville aikuisille. Etenkin, jos kuuleminen toteutetaan pienten lasten tai erityistä tukea tarvitsevien kanssa, tulee huomioida, että lapsella on mahdollisuus saada tuekseen hänelle turvallinen aikuinen. Sekä tilaisuutta vetävien että lapsen tukena olevien aikuisten tehtävänä on mahdollistaa lasten osallisuus ja tukea heitä siinä. Lasten kuulemiseen motiivointi edellyttää sitä, että heidän kanssaan työskentelevät aikuiset ovat ymmärtäneet toiminnan ajatuksen ja kykenevät motivoimaan lapsia mukaan. Tämän vuoksi aikuisille tulee antaa ohjeet siitä, miten he voivat lapsia tukea, millaisien keinoin auttaa lapsia osallistumaan ja samalla selvittää heille, että tarkoitus on kuulla nimenomaan lasten näkemyksiä. Tämä edellyttää aikuisen jäämistä taustalle.

Ohjeistuksessa keskeistä on kertoa, mitä ollaan selvittämässä, miksi ja mitä tilaisuuden jälkeen tapahtuu. Tilaisuudelle on tässä vaiheessa jo mahdollisuuksien mukaan annettava aikataulu. Jos tilaisuudessa käytetään jotain materiaalia, on nämä mahdollisuuksien mukaan hyvä jakaa osanottajille.

---

21 Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. [https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/lhmistieteiden\\_eettisen\\_ennakkoarvioinnin\\_ohje\\_2020.pdf](https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/lhmistieteiden_eettisen_ennakkoarvioinnin_ohje_2020.pdf).



## Materiaalit

Materiaaleja valmisteltaessa on syytä kiinnittää huomiota esitettyjen asioiden, kuten tekstin, määrään. Mitä vähemmän tekstiä sitä parempi. Monimutkaisia asioita voi yrittää mahdollisuuksien mukaan selittää kuvilla ja puheella. Hyvä tapa on myös näyttää esimerkiksi *Lainvalmistelun prosessiopasta*<sup>22</sup>, joka näyttää nopealla vilkaisulla, miten monimutkainen prosessi esimerkiksi lainvalmistelu on. Dia-esitys on hyvä tapa esittää asiat. Tämän lisäksi on syytä olla jokin mahdollisuus kirjoittamiseen. Jos tilaisuus on koneen välityksellä ja etäyhteyksin, kirjoittaminen onnistuu esimerkiksi chat-toiminnolla. Jos tilaisuus puolestaan järjestetään lähitilaisuutena, on syytä mahdollistaa esimerkiksi fläppitauluin ja post-it-lapuin mahdollisuus kirjoittaa. Samalla voi olla olemassa myös kännykällä saatavissa oleva alusta kuten Jamboard, Padlet tai Mentimeter, joihin pystyy kirjoittamaan nimettömänä sekä etä- että lähitoteutuksessa.

## Läpivienti

Tilaisuuden läpiviennissä on keskeistä antaa kaikille osallistujille tilaa esittäytyä ja kertoa, millä nimellä he haluavat osallistua. Lapsilta ei ole tarpeen kerätä mitään taustatietoja, joten myös lempinimellä tai nimimerkillä osallistuminen on mahdollista. Aikuisen fasilitaattorin kannattaa esittäytyä koko nimellä ja kertoa myös lyhyesti, missä roolissa osallistuu. Tilaisuudessa kannattaa olla yksi päävetäjä sekä yksi kirjaaja. Jos osallistujia on yli kuusi on syytä miettiä kahteen pienempään ryhmään jakautumista ja näin ollen mahdollisesti myös toinen vetäjä-kirjaaja -pari. Jos sekä vetäjä että kirjaaja ovat molemmat kykeneviä työskentelemään lasten kanssa, voi pienryhmätyöskentelyn vetää myös yksi aikuinen. Yli kymmenen hengen ryhmässä pienempiin ryhmiin jakautuminen on välttämätöntä.

Yhden tilaisuuden pituus on syytä miettiä hyvin. Keskimäärin hyvä pituus on 1,5-2h. Mitä pienemmistä lapsista on kyse, sitä lyhyempi keston tulee olla. Pienten lasten kanssa on huomioitava myös käsiteltävien asioiden määrä. Määrä kannattaa olla sitä pienempi, mitä nuorempia lapset ovat. Tauot voivat olla niin sanottuja mikrotaukoja, joiden aikan voidaan myös tehdä jotain yhdessä. Venytellä, nousta seisomaan sekä mahdollisuuksia hakea juotavaa ja käydä vessassa.

Lasten muistaminen tai palkitseminen on myös mahdollista ja kannatettavaa. Tällöin esimerkiksi ruoan tarjoaminen on yksi hyvä keino.

---

22 Lainvalmistelun prosessiopas. <http://lainvalmistelu.finlex.fi/>

## 5.2 Kyselyiden mallinnus

Yksi keino osallistaa lapsia ja nuoria on toteuttaa verkossa täytettävä kysely. Kansallisen lapsistrategian valmistelun aikana lapsia ja nuoria kuultiin syksyllä 2020 sähköisellä kyselyllä, jonka tarkoituksena oli saada lasten näkökulmia ja ajatuksia mukaan lapsistrategian ja sen toimeenpanosuunnitelman valmisteluun<sup>23</sup>. Sähköisen kyselyn etuna on, että sen avulla mahdollistetaan laaja osallistumismahdollisuus aikaan ja paikkaan katsomatta erityisesti niissä tilanteissa, joissa kasvokkainen tapaaminen ei ole mahdollista. Ylipäätään lasten käyttämien sovellusten ja teknisten ratkaisujen hyödyntäminen on tärkeää sekä lapsille tiedotettaessa että heidän näkemyksiään kerätessä. Kyselyä tehtäessä on kuitenkin hyvä muistaa, että lasten osallistuminen saattaa vaatia aikuisen tukea ja apua. Kyselyn saavutettavuuteen tuleekin kiinnittää erityistä huomioita.

### Kyselyn suunnittelu

Kyselyä suunniteltaessa tulee ottaa huomioon, mitä kautta tietoa kyselystä tullaan jakamaan ja miten siitä informoimaan. Kolmas sektori on hyvä ottaa tässä kohtaa huomioon, sillä järjestöjen kautta tietoa saadaan levitettyä mahdollisimman monenlaisille lapsiryhmille. Kyselystä tiedottaminen on hyvä aloittaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, vaikka kysely ei itsessään olisikaan vielä julkaisuvaiheessa. Tieto kyselystä liikkuu useimmiten usean eri vaiheen läpi, joten lapsiryhmien tavoittamiseen tulee varata aikaa. Vastavasti suunnittelussa tulee ottaa huomioon, että kyselyyn vastaamiseen varataan riittävästi aikaa. Etukäteisen tiedottamisen lisäksi kyselyn vastausaika tulee olla vähintään 2-3 viikkoa. Kyselyn kielivaihtoehdot tulee miettiä myös suunnitteluvaiheessa.

### Kyselyn toteuttaminen

Kyselyä toteutettaessa on olennaista aluksi miettiä, mitä sillä tavoitellaan: halutaanko sen vastauksilla saada suuntaa-antavaa tietoa vai onko tarpeen saada yksikohtaista tietoa tietyistä lainvalmistelun kohdista? Lasten osallistaminen kyselyn keinoin tulee aina olla tarkoituksenmukaista eli lapsilta kysytään asioista, joilla on oikeasti merkitystä heidän elämään.

Kyselyn voi toteuttaa eri keinoin. Yksi keino on esittää väittämiä, joihin on useampia vastausvaihtoehtoja, kuten *"täysin samaa mieltä – osittain samaa mieltä – en osaa sanoa – osittain eri mieltä – täysin eri mieltä – ei vastausta"*. Näin toimittiin esimerkiksi

23 Ks. lisää osallisuudesta kansallisessa lapsistrategiassa sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön raporteista: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8435-6> & <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8435-6>.

lastensuojelulain uudistamisen osallisuuspilotin palautekyselyssä sekä laajemmassa lastensuojelulain uudistusta koskevassa kyselyssä. Väittämien luonnissa tulee huomioida, etteivät ne ole kirjoitustyyliltään liian vaikeaselkoisia. Kysely voidaan toteuttaa myös antamalla eri vastausvaihtoehtoja tai avokysymyksillä. Ennakkoon merkittyjen vastausvaihtoehtojen osalta on kuitenkin syytä huomioida, ettei lasta tai nuorta ohjata vastaamaan tietyllä tavalla. Yhtenä vastausvaihtoehtona tulee tällöin myös olla mahdollisuus kirjoittaa itse eli avovastaus. Edellä mainittuja kysymysvaihtoehtojen lisäksi verkossa toteutettavaan kyselyyn on mahdollista lisätä mukaan toiminnallisia ja pelillisiä elementtejä. Näin toimitessa kyselyn suunnitteluun tulee kuitenkin varata enemmän aikaa ja resursseja.

### **Muita toimintaohjeita**

Kyselyn toteuttamisessa keskeistä on myös huolehtia siitä, ettei se ole liian aikaa vievä. Vastaamiseen menevä aika on hyvä ilmoittaa suuntaa-antavasti, sillä se voi olla ratkaisevassa roolissa esimerkiksi siinä, voiko opettaja täyttää yhdessä kyselyn oppilaiden kanssa koulussa oppitunnin aikana. Kyselyyn vastaamisessa tulisi enimmillään viedä aikaa noin 15–20 minuuttia. Lisäksi tulee huomioida, että kyselyyn vastaaminen onnistuu eri keinoin, esimerkiksi puhelimella, tabletilla ja tietokoneella.

Kyselyn kysymysten tarkoituksenmukaisuuden ohella on keskeistä ottaa vapaaehtoisuus huomioon. Kysymysten pakollisuus voi johtaa siihen, ettei lapsi tai nuori halua tai jaksaa suorittaa kyselyä loppuun. Näin ollen kyselyissä on kannattavaa suosia vapaaehtoisuutta ja pitää pakollisten kysymysten määrä vähäisenä.

## 6 Lopuksi

Tässä käsikirjassa on kuvattu, miten lasten kuulemisen lainvalmistelun yhteydessä voi rakentaa, millaisia asioita siinä tulee huomioida ja mitä lapsilta voi kysyä. Asioiden, joista lapsia kuullaan, on oltava merkityksellisiä heidän elämässään. Merkityksellisyyttä vahvistaa esimerkiksi se, että lapset voivat asiantuntijoina (kokemusasiantuntijana) tuoda omat kokemuksensa ja tietonsa esiin. Tällöin voidaan puhua niin sanotusta kontekstoituneesta tiedosta ja kokemuksesta. Ryhmässä tapahtuvat kuulemistilaisuudet myös tuovat esille mielipiteiden moninaisuuden ja erilaiset kokemukset. Lasten keskinäiset keskustelut valottavat asiaa usein monista eri kulmista ja samalla nuorilla on mahdollisuus peilata omia näkemyksiään ja oppia toisten nuorten näkemyksistä ja mielipiteistä. Samalla aikuisten tulee aktiivisesti luoda tilaa, jotta kaikkien osallistuvien lasten näkökulmat tulisivat huomioituiksi.

Vaikka lasten kuuleminen vaatii aikaa ja osaamista, siitä ei tarvitse tehdä liian monimutkaista. Kohtaamalla lapset kunnioittavasti, olemalla avoin heidän näkemyksilleen ja rehellinen siitä, mihin he voivat osallistumisellaan vaikuttaa, auttaa itsessään rakentamaan toimivan kuulemistilaisuuden pohjan.

Kuulemistilaisuuksia järjestettäessä kannattaa hyödyntää myös kolmannen sektorin osaamista lasten kuulemisessa. Samoin kannattaa hyödyntää myös kouluverkostoa ja selvittää mahdollisuuksia saada lasten kanssa toimivia aikuisia kuten opettajia mukaan järjestämään kuuleminen.

Erialaisten lasten ja lapsiryhmien systemaattiseen kuulemiseen tulee kiinnittää huomiota ja muodostaa toimivia rakenteita. Tähän tarvitaan mukaan kolmas sektori sekä lasten kanssa toimivat ammattilaiset. Lisäksi lakien valmistelussa tulee huolehtia siitä, että lasten kuuleminen muodostuu osaksi prosessia, jolloin myös osaaminen lisääntyy. Muodostuessaan prosessin osaksi kuulemistilaisuuksien järjestäminen helpottuu ja niihin käytettävä aika vähenee.

## LIITTEET

### Liite 1 Infokirje nuorille

Hei, toivomme sinut mukaan lastensuojelun osallisuuspilottiin!

Mistä pilotissa on kyse?

Sinulle kerrotaan lastensuojelun lakien muuttamista koskevista suunnitelmista

Mitä muutokset ovat? Miten muutos vaikuttaa nuorten tilanteeseen?

- Aikuiset kuulevat nuoria suunnitelmista
- Lainvalmistelija haluaa tietää mielipiteesi
- Kuuleminen halutaan osaksi kaikkea lapsia ja nuoria koskevaa lainvalmistelua
- Nuorten kuuleminen otetaan huomioon lakimuutosten jatkovalmistelussa
- Olet mukana kehittämässä tapoja, joilla nuoria voidaan kuulla
- Asioita pohditaan yhdessä keskustelemalla!
- Tarvitset osallistuaksesi vain ripauksen uteliaisuutta!

Miksi nuoria halutaan kuulla lakien muuttamisesta?

Suomessa lakien säätäminen on tärkein keino vaikuttaa lasten ja nuorten asemaan. Suomessa poliittiset päättäjät, kuten kansanedustajat ja ministerit ovat päättäneet, että lapsia ja nuoria on tärkeä kuulla lainvalmistelun yhteydessä.

Lastensuojelun osallisuuspilotissa kiinnitetään huomio lastensuojelun asiakkaina olevien nuorisoikäisten mahdollisuuteen tulla kuulluksi lakiuudistuksesta. Lakihdotuksilla halutaan vaikuttaa erityisesti nuorten asemaan ja oikeuksiin lastensuojelussa.

Lastensuojelussa nuoret ovat asiantuntijoita omassa asiassaan ja asiakkuuteen liittyvissä kysymyksissä, koska he ovat kokeneet asioita ja ovat saaneet tietoa asioista eri yhteyksissä. Nuorella on myös oma käsitys siitä, mitkä asiat ovat hänelle tärkeitä, kuinka ne toteutuvat ja kuinka hän toivoisi niiden toteutuvan elämässään.

Lakia valmistelleet virkamiehet ovat valinneet yhdessä pilotin työntekijöiden kanssa muutamia aiheita, jotka liittyvät lainsäädännön muutokseen ja joista he haluavat, että nuoria kuullaan. He myös haluavat, että nuorten mielipiteet kerrotaan heille.

Käsiteltävät aiheet on koottu infokirjeen loppuun, "Millaisista asioista lainvalmistelijat haluavat nuoria kuulla"

Sinulla ei tarvitse olla selkeää käsitystä aiheista! Keskustelemme niistä yhdessä ja pohdimme, mitä muutokset voisivat tarkoittaa käytännössä. Keskustelun myötä sinulle ehkä syntyy ajatus siitä, mitä mieltä olet itse muutoksesta: kannatatko muutosta, vastustatko sitä tai mitä muita ajatuksia sinulle herää. Voit myös esittää jotain muuta vaihtoehtoa, joka mielestäsi tuntuu mahdolliselta ja perustellulta.

Olet myös mukana vaikuttamassa tapoihin, joilla nuoria kuullaan!

Pilotin kannalta on tärkeää, että annat palautetta siitä, miten sinua on kuultu. Esimerkiksi, saitko tarpeeksi tietoa, jotta pystyit muodostaa mielipiteen, tai esitettiinkö sinulle asioita ymmärrettävällä tavalla? Nuorten palaute ja mahdolliset ideat ovat hyvä juttu sen vuoksi, että ensimmäistä kertaa Suomen historiassa lainvalmistelijat lastensuojeluasioissa haluavat tietoa suoraan nuorilta!

Jos päätät osallistua, asia etenee seuraavasti:

Tiedotamme vanhempiasi ja sosiaalityöntekijääsi osallistumisestasi.

Sovimme tarkemman aikataulun Perhekeskus Lausteen työntekijöiden kanssa. Tavoite on työskennellä maaliskuun ja huhtikuun aikana.

Tapaamme nuoria tarvittaessa muutamia kertoja, joko etänä tai fyysisesti läsnä ollen (korona-aikana avarassa tilassa, esim. Lausteen jumppasalissa).

Tapaamisissa on mukana aina Perhekeskus Lausteen omaa henkilökuntaa.

Ryhmässä nuorille kerrotaan, mitä lastensuojelussa halutaan muuttaa.

Käydään keskustelua siitä, miten muutos todennäköisesti vaikuttaa nuorten tilanteissa. Edistäisikö muutos nuorten tilannetta vai huonontaisiko se nuorten asemaa ja oikeuksia? Olisiko jokin muu vaihtoehto vieläkin parempi? Jokainen nuori voi arvioida näitä vaihtoehtoja.

Keräämme talteen nuorten mielipiteet. Ne kootaan ja raportoidaan lainvalmistelijoille. Tiedon myötä lainvalmistelijoille syntyy tarkempi kuva siitä, minkälaisia vaikutuksia heidän ehdottamiensa säännöksillä olisi nuorten elämään. Tarpeen vaatiessa he voivat muuttaa esitystään nuorten antaman palautteen perusteella.

Myös eduskunta, joka päättää laista, kiinnittää huomiota nuorten antamaan palautteeseen lakiesityksestä

Sinulla on erilaisia vaihtoehtoja kertoa mielipiteesi

Mielipiteitä voidaan tiedustella keskustelun yhteydessä, suullisesti tai lomakkeella

Voit myös vastata kysymyksiin netissä

Yksityisyytesi suojataan: mielipidettä ei voida yhdistää sinuun, annat sen nimettömänä. Osallistuminen on vapaaehtoista ja sinulla on lupa päättää omasta osallistumisestasi.

Tapaamisissa on tarjoilua!

### **Miksi lait ovat tärkeitä?**

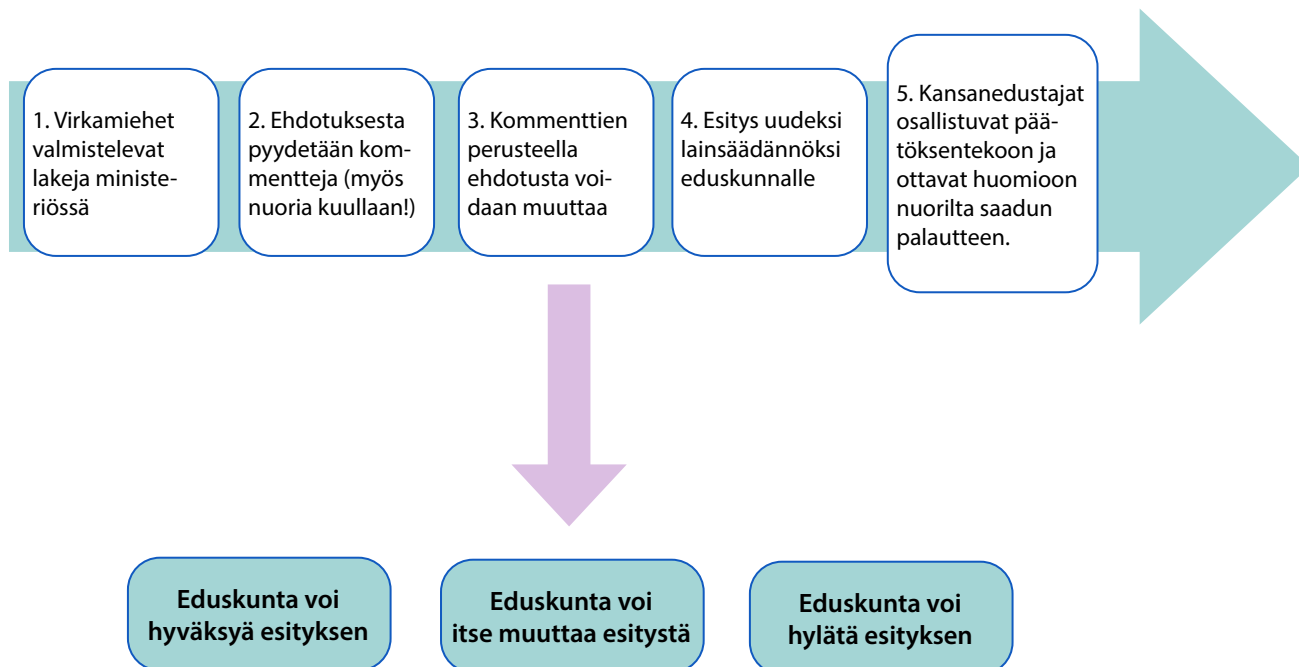
Lainsäädännöllä vaikutetaan lähes kaikkiin asioihin, joita lapsi tai nuori voi kohdata lastensuojelun asiakkaana. Laki ohjaa esimerkiksi sitä, miten nuoren tuen saantia on selvitettävä ja minkälaisiin palveluihin nuorella on kulloinkin oikeus. Nuoren oikeudet, jotka laeissa säädetään, on turvattava kaikissa mitä erilaisimmissa eteen tulevilla tilanteilla.

Lakipykälät kertovat, mihin eri tilanteissa on kiinnitettävä huomiota ja kuinka asioissa on toimittava.

Lakien voima on siinä, että kaikkien lastensuojelun, terveydenhuollon tai opetusalan ammattilaisten on toiminnassaan noudatettava lakia. Jos lakeja muutetaan, se tarkoittaa aina jonkinlaista muutosta myös ammattilaisten työssä lasten ja nuorten kanssa.

Ensin lakia valmistellaan ja lopulta se lähetetään eduskuntaan.

**Kuva L1.** Lainvalmistelun eri vaiheet.



Lastensuojelun muutoksista päätetään syksyn 2021 aikana.

### Millaisista asioista lainvalmistelijat haluavat nuoria kuulla?

Lainvalmistelijoilla on seuraavia ehdotuksia, joista he haluavat kuulla nuorten mielipiteitä:

Lastensuojelulaisissa kerrottaisiin selkeämmin, mitä lapsen oikeudella tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin tarkoitetaan. Lakiin lisättäisiin, mihin lapsen kasvatuksella, valvonnalla ja huolenpidolla pyritään ja mitä se ei saa olla.

Lastensuojelulakiin lisättäisiin uusi tukimuoto, jonka nimi olisi "tehostetun avohuollon tukitoimi". Tuki tarkoittaisi mahdollisuutta moniammatilliseen kuntouttavaan tukeen kotiloissa tai perhekuntoutuskeskuksessa vanhemman tai muun läheisen kanssa. Tuen tarkoituksena olisi ehkäistä tarve kodin ulkopuoliselle sijoitukselle.

Lastensuojelulakiin lisättäisiin kuvaus vaativasta sijaishuollosta. Laissa olisi kerrottava, mitä vaativa sijaishuolto tarkoittaa, sen sisältö ja kuinka se on järjestettävä. Näin voitaisiin paremmin vastata paljon ammatillista erityisosaamista ja tehostettua tukea tarvitsevien sijaishuollossa olevien lasten tuen tarpeisiin.



Lastensuojelulaissa säänneltyjä rajoituksia tulisi osittain muuttaa ja täsmentää. Lisäksi erityinen huolenpito ei olisi enää jatkossa rajoitustoimenpide, vaan se olisi oma hoidollinen kokonaisuutensa, *erityisen huolenpidon jakso*. Jakson tulisi sisältää sijaishuollon työskentelyn lisäksi lapsen tai nuoren tarvitsema mielenterveys- ja päihdetyö. Jakso olisi tarkoitettu niille lapsille ja nuorille, joiden toiminta *erityisen* vakavasti vaarantaa heidän henkeään, terveyttään tai kehitystään, esimerkiksi aggressiivinen käyttäytyminen, toistuva karkaileminen tai päihderiippuvaisten nuorten elämäntilanteen tasaaminen. Jakson olisi oltava riittävän pitkä, jotta lapsen itseään vahingoittava käyttäytyminen ja vakava päihdeongelma saataisiin katkaistua ja aloitettua suunnitelmallinen kuntoutus.

Näistä aiheista kerrotaan pilottitapaamisessa enemmän ja tarkemmin. Niistä myös keskustellaan yhdessä.

## Liite 2 Infokirje aikuisille

### Lapset ja nuoret halutaan osallistaa lainvalmisteluun

Suomessa lakien säätäminen on tärkein keino vaikuttaa lasten ja nuorten asemaan. Lasten ja nuorten huomioon ottaminen lainvalmistelussa tarkoittaa, että heille tarjotaan mahdollisuus kertoa mielipiteensä niistä säännöksistä, jotka voimaan tullessaan vaikuttaisivat heidän elämäänsä. Ajatus on äsken voimaan tulleen kansallisen lapsistrategian mukainen.

Kansallinen lapsistrategia (<https://www.lapsenoikeudet.fi/kampanja/lapsistrategia/>) tarkoittaa, että Suomessa on sitouduttu luomaan aidosti lapsi- ja perhemyönteinen, kaikkien lasten Suomi,

joka kunnioittaa lapsen oikeuksia, ottaa lapset huomioon kaikessa toiminnassa ja turvaa ja tunnistaa haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeudet.

Lastensuojelun osallisuuspilotissa tarjotaan lastensuojelun asiakkaina oleville nuorille mahdollisuus tulla kuulluksi lastensuojelua koskevasta lainsäädäntöuudistuksesta, joka toteutetaan vuoden 2021 aikana. Uudistuksessa halutaan nimenomaa kehittää nuorten tarpeisiin vastaavia palveluja, minkä vuoksi pilotissa kuullaan ensisijaisesti nuoria.

Lastensuojelulain kuulemista koskevan pilotin tavoitteena on vahvistaa lastensuojelun asiakkaana olevien lasten ja nuorten oikeutta osallistua palveluidensa arviointiin, vahvistaa heidän tietoaan asemaansa ja oikeuksiaan koskevasta sääntelystä ja niiden tavoitteista, esittää näkemyksensä lainsäädäntöhankkeen tavoitteista ja sen sääntelyratkaisusta, nuorten kuuleminen otetaan huomioon esityksen jatkovalmistelussa.

Lastensuojelun osallisuuspilotissa lasten ja nuorten osallisuuden vahvistamiseksi luodaan malli lasten ja nuorten kuulemiseksi lainsäädäntötyön yhteydessä. Mallin pilotointi toteutetaan kevään 2021 aikana, jolloin sosiaali- ja terveysministeriössä valmistellaan lastensuojelulain uudistus. Uudistusta koskeva luonnos tulee lausunnolle huhtikuussa. Samassa yhteydessä toteutetaan myös lastensuojelun asiakkaina olevien nuorten kuuleminen. Nuorten kuuleminen ei ole yhtä laajaa kuin eri kansalaisjärjestöjen tai asiantuntijatahojen kuuleminen. Nuorten kuuleminen tapahtuu muutamien ennalta valittujen aihealueiden osalta.

Mukana pilotissa on kunnallisia lastensuojeluyksiköitä ja yksityisiä palveluntuottajia kuten Lauste ja SOS-Lapsikylä. Pilotista vastaa työryhmä, joka suunnittelee ja toteuttaa nuorten kuulemiset ja raportoi niistä saadut tulokset sosiaali- ja terveysministeriön lainvalmistelijoille toukokuussa. Mallinnus lasten ja nuorten kuulemisesta lainvalmistelun yhteydessä -julkaisu on määrä valmistua kesäkuussa 2021.

Pilotissa Nuorille kerrotaan, mitä lainvalmistelun näkökulmasta jatkossa halutaan lastensuojelussa tehdä toisin, mikä muuttuu. Virallisesti luonnos hallituksen esitykseksi tulee kuultavaksi huhtikuun alussa. Asiaa valmistelleet virkamiehet ja pilotin työryhmä ovat koonneet tulevasta esityksestä alustavasti muutamia aiheita, joita pilotissa on hyvä käsitellä nuorten kanssa ja selvittää niihin liittyen nuorten mielipiteitä.

Työskentely nuorten kanssa tapahtuu ensivaiheessa keskustelemalla. Tavoite on antaa nuorille riittävästi tietoa ja mahdollisuus keskustelun myötä rakentaa mielipidettään. Mielipiteet kootaan ylös erilaisia tapoja hyödyntäen: keskustelun yhteydessä, lomakkeilla, nettikyselyillä ym.

Nuoren yksityisyys suojataan. Pilotissa ei kerätä henkilötietoja osallistujista, eikä muodosteta henkilörekisteriä. Nuorten mielipiteet välitetään lainvalmisteluun anonymisoituna.

Osallistuminen on nuorelle aina vapaaehtoista ja siitä on oikeus kieltäytyä missä hankkeen vaiheessa hyvänsä. Nuorille myös kerrotaan osallistumisesta heille sopivalla tavalla. Vaikka kyseessä ei ole tutkimus, noudatetaan osallistumisen osalta tutkimukseen muotoiltuja eettisiä periaatteita. Näiden periaatteiden perusteella nuoret saavat antaa suostumuksen osallistumisestaan itse, sillä tilaisuuksissa ei kerätä henkilötietoja eikä niitä tallenneta. Huoltajia (ja sosiaalityöntekijöitä) informoidaan osallistumisesta ja heillä on oikeus kieltää lapsensa osallistuminen ilmoittamalla siitä sähköpostitse. Hankkeessa kunnioitetaan nuorten itsemääräämisoikeutta ja vapaaehtoisuuden periaatetta. Osallistuminen voidaan myös keskeyttää, mikäli se ei ole osallistujan tahdon ja edun mukaista.

Pilotissa nuori on mukana myös kehittämässä tapoja, joilla nuoria kuullaan lainvalmistelun yhteydessä.

Pilotin työskentelyn pohjalta tehdään kirjallinen kuvaus siitä, kuinka nuoria on kuultu. Kuvauksen on tarkoitus toimia mallina jatkossa eri lainsäädäntöhankkeiden yhteydessä. Lausteella pilotoinnin yhteydessä on tarkoitus koota tietoa erilaisista tavoista työskennellä nuorten kanssa. Työskentelyssä hyödynnetään pilotin työntekijöiden (kuten Nuorten oikeudet ja asema -hanke <https://noja.io/>) ja Lausteen omia osallisuustyön kokemuksia nuorten kanssa.

Nuorten kokemukset ja palautteet kerätään talteen ja niitä hyödynnetään mallin kehittämisessä. Tärkeitä ovat mielipiteet siitä, millä tavalla nuoria on tuettava kuulemisessa ja minkälaisia tapoja hyödyntäen nuoret haluavat imaista itseään.

Nuorille pilotista informoidaan omalla infokirjeellä.

## Liite 3 Palautelomake

Nuorten palaute osallistumisesta lainvalmistelun kuulemiseen

Miltä työskentely sinusta tuntui? Rastita mielestäsi sopivin vaihtoehto:

	Täysin eri mieltä	Jossain määrin eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jossain määrin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	Ei mielipidettä
1. Sain puhua riittävästi						
2. Minun oli helppo ymmärtää mistä puhuttiin						
3. Työskentely oli mukavaa						
4. Käsiteltäviä asioita oli sopiva määrä						
5. Asioiden käsittelyyn oli riittävästi aikaa						
6. Tällainen toiminta auttaa minua ymmärtämään lastensuojelulakia						
7. On tärkeää, että nuoria kuullaan, kun lakeja valmistellaan						
8. Tällainen nuorten kuulemisen tapa on hyvä						
9. Asiat oli esitetty liian vaikeasti						
10. Käsiteltäviä asioita olisi pitänyt olla vähemmän						
11. Työskentely vei liikaa aikaa						
12. Puhuminen oli vaikeaa						
13. Etäyhteys häiritsi työskentelyä						
14. Nuorten mielipiteitä lainvalmisteluun pitäisi kysyä enemmän						
15. Kysely voisi olla hyvä tapa kysyä nuorten näkökulmia						
16. Lainvalmistelijoiden tulisi kysyä suoraan nuorilta heidän mielipiteitään						

Sana on vapaa: terveisiä osallisuuspilottin työntekijöille (voit jatkaa paperin toiselle puolelle)

Vastaaminen on vapaaehtoista ja keräämme vastaukset nimettömästi.

Kiitos paljon vastauksistasi!

## LÄHTEET

- Cahill, Helen & Dadvand, Babak (2018) Re-conceptualising youth participation: A framework to inform action. *Children and Youth Services Review*. Volume 95; 243-253. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740918304614#f0030>
- Digiraati <https://digiraati.fi/>
- Government of Ireland (2021) Participation Framework National Framework for Children and Young People's Participation in Decision-making. [https://hubnanog.ie/wp-content/uploads/2021/04/5587-Child-Participation-Framework\\_report\\_LR\\_FINAL\\_Rev.pdf](https://hubnanog.ie/wp-content/uploads/2021/04/5587-Child-Participation-Framework_report_LR_FINAL_Rev.pdf)
- Hallituksen esitys eduskunnalle nuorisolaiksi (HE 111/2016 vp)
- Heiskanen, Heta-Elena (2021) Nuoret apuun, kun halutaan kuulla nuoria. Näkökulma – ympäristöministeriön asiantuntijoiden kirjoituksia. Kolumni 21.2.2021. <https://ym.fi/sv/-/nuoret-apuun-kun-halutaan-kuulla-nuoria>
- Iivonen, Esa & Pollari, Kirsi (2020a) Kansallisen lapsistrategian oikeudellinen perusta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:20. Sosiaali- ja terveysministeriö: Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5417-5>
- Iivonen, Esa & Pollari, Kirsi (2020b) Osallisuus lapsen perus- ja ihmisoikeutena. *Teoksessa Elina Stenvall: Osallisuutta ja osallistumista. Osa 1: Osallisuuden lähtökohdat kansallisessa lapsistrategiassa*. s.13–16. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:27. Sosiaali- ja terveysministeriö: Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7160-8>
- Iivonen, Esa ja Pollari, Kirsi (2021) Lapsivaikutusten arvioinnin käsikirja lainvalmistelijoille. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2021:5. Valtioneuvoston kanslia: Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-370-8>
- Lainvalmistelun prosessiopas <http://lainvalmistelu.finlex.fi/>
- Lansdown, Gerison (2018) Conceptual Framework for Measuring Outcomes of Adolescent Participation. <https://www.unicef.org/media/59006/file>
- Lapsiasiavaltuutettu (2017) Onko lapsella oikeusturvaa? Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2017. <https://lapsiasia.fi/documents/25250457/32008468/Onko+lapsella+oikeusturvaa-Vuosikirja+2017.pdf/0c50ef83-8d9b-5ed0-68e1-735848889758/Onko+lapsella+oikeusturvaa-Vuosikirja+2017.pdf?t=1601447758297>
- Säädösvalmistelun kuulemisopas <http://kuulemisopas.finlex.fi/>
- Saastamoinen, Kati (2021) Lasten oikeuksien toteutuminen sijaishuollossa vuosina 2018–2020: Lasten eduskunnan oikeusasiamiehelle tekemien kantelujen näkökulmasta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2021:6. Sosiaali- ja terveysministeriö: Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8678-7>
- Stenvall, Elina (2020a) Osallisuutta ja osallistumista - Osa 1: Osallisuuden lähtökohdat kansallisessa lapsistrategiassa. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:27. Sosiaali- ja terveysministeriö: Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7160-8>
- Stenvall, Elina (2020b) Lasten ja nuorten osallisuus kansallisessa lapsistrategiassa: Osa 2: Osallisuuden toteutuminen lapsistrategian valmistelussa. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:39. Sosiaali- ja terveysministeriö: Helsinki <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7160-8>
- Stenvall, Elina (2021) Lasten ja nuorten osallisuus kansallisessa lapsistrategiassa: Osa 3: Lasten ja nuorten näkökulmia osallisuudesta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2021:19. Sosiaali- ja terveysministeriö: Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5438-0>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Tutkimuseettinen neuvottelukunta: Helsinki. [https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden\\_eettisen\\_ennakoarvioinnin\\_ohje\\_2020.pdf](https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf)
- Vaikuta varhaiskasvatukseen: Lasten ja vanhempien kuuleminen osana varhaiskasvatuksen lainsäädäntöprosessia. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:13. Opetus- ja kulttuuriministeriö: Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-267-8>

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI  
PL 23, 00023 VALTIONEUVOSTO  
p. 0295 16001  
[info@vnk.fi](mailto:info@vnk.fi)  
[vnk.fi/julkaisut](http://vnk.fi/julkaisut)

ISBN PDF 978-952-383-405-7  
ISSN PDF 2490-1164